

Historija u sjeni senzacije II

**Regionalni i međunarodni mediji o prvoj
godini suđenja Radovanu Karadžiću**

Sarajevo, 2011.

Izdavač

BIRN BiH u saradnji sa Konrad Adenauer Fondacijom, Sarajevo, 2011.

Publikaciju uredili

Erna Mačkić i Shiv Kumar Sharma

Urednički tim

Faida Rahmanović i Shiv Kumar Sharma

Monitoring uradili

Aida Alić, Merima Husejnović, Selma Učanbarlić i Denis Džidić

Saradnici na publikaciji

Anisa Sućeska-Vekić, *direktorica BIRN BiH/koordinatorica publikacije*
Nerma Jelačić, *glasnogovornica Haškog tribunala/uvodničarka*
Olga Anna Ambrosewicz, *internica BIRN/saradnica na monitoringu*

Lektori

Nadira Korić (BHS) i Shiv Kumar Sharma (engleski)

Prevod

Haris Nezirović

DTP

Lorko Kalaš

Tiraž

1000

CIP - Katalogizacija u publikaciji
Nacionalna i univerzitetska biblioteka
Bosne i Hercegovine, Sarajevo

316.774:[341.44:929 Karadžić R.

HISTORIJA u sjeni senzacije II : regionalni i međunarodni mediji o prvoj godini suđenja Radovanu Karadžiću / [publikaciju uredili Erna Mačkić i Shiv Kumar Sharma ; prijevod na engleski Haris Nezirović]. - Sarajevo : BIRN BiH : Konrad Adenauer fondacija, 2011. - 56 str. ; 21 cm

ISBN 978-9958-9005-6-3

COBISS.BH-ID 18944774

SADRŽAJ

- 5 Uvod
- 7 Mediji i Tribunal
- 9 Riječ urednika
- 11 Analize
- 13 Bosna i Hercegovina
 - 13 Federacija BiH
 - 25 Republika Srpska
- 33 Region (Srbija, Hrvatska, Crna Gora)
- 41 Svijet (SAD, Europa i Azija)
- 51 Intervju Radovan Karadžić
- 55 Život Radovana Karadžića

UVOD:

Budući da je hapšenje Radovana Karadžića bio najzanimljiviji medijski događaj u 2008. godini, postavilo se pitanje da li će suđenje pred Međunarodnim krivičnim sudom za bivšu Jugoslaviju (MKSJ/ICTY) imati takav značaj.

Nakon godinu dana sudskog procesa, BIRN BiH je uradio analizu kako su mediji u BiH, regionu, ali i svijetu izvještavali o ovom, kako je često nazivano, "suđenju stoljeća".

Pregledom dnevnih, sedmičnih, ali i agencijskih članaka, BIRN BiH je utvrdio da je interes medija za suđenje bivšem predsjedniku Republike Srpske varirao ovisno o njihovoj procjeni šta su smatrali zanimljivim ili važnim od dešavanja u sudnici.

Mediji koji su obuhvaćeni analizom, u periodu od oktobra 2009. do oktobra 2010. godine objavili su oko 1.000 tekstova o ovom sudskom procesu. Polovina tih tekstova je objavljena u medijima u Republici Srpskoj, koji su ovim pokazali najveću zainteresiranost.

Pažnja medija je najvećim dijelom bila usmjerena na pitanja pripreme optuženog za suđenje, njegov zahtjev da se sam brani, kao i uslove u kojima boravi, dok su svjedočenja žrtava bila u drugom planu.

Prema analizama, mediji u Republici Srpskoj su više ukazivali na nedostatak vremena, što je optuženi isticao kao problem za pripremu odbrane, dok su mediji u Federaciji BiH zanemarivali presumpciju nevinosti optuženog, nazivajući ga "paljanskim krvolokom", "kasapinom" i slično

Mediji u Srbiji, Hrvatskoj i Crnoj Gori nisu, u odnosu na medije u BiH, pokazali toliki interes za proces protiv Karadžića, iako su više puta najavljivali mogući početak suđenja ili špekulirali o njegovom odgađanju.

Izveštači svjetskih medija nestrpljivo su iščekivali početak ovog osjetljivog procesa. Karadžićev bojkot početka suđenja zbog, kako je rekao, nedovoljnog vremena da pripremi svoju odbranu, te odluke Pretresnog vijeća da mu nametne branioca, izazvao je brojne diskusije u medijima.

Neobjektivno ili pristrasno izvještavanje primijećeno je u većoj ili manjoj mjeri u mnogim napisanim tekstovima ovisno o tome s kojeg područja dolazi novinar, što još jedanput pokazuje nacionalnu i ideološku podijeljenost društva.

S obzirom na važnost ovog sudskog procesa koji bi trebao doprinijeti boljem razumijevanju i izbjeći totalno oprečno shvatanje događaja iz bliske prošlosti, objektivno izvještavanje bi trebalo biti na prvom mjestu budući da su mediji jedina veza između suđenja i javnosti.

Kako bi ukazali na novinarski neprofesionalizam koji vlada kako u BiH, tako i šire, i koji stvara još veću podijeljenost u društvu i ne doprinosi suočavanju s prošlošću, Fondacija Konrad Adenauer i BIRN BiH su se odlučili da naprave ovaj prikaz.

Novinarima, historičarima, ali i svima onima koji se bave ljudskim pravima i tranzicijskom pravdom, ova publikacija bi mogla dati veoma bitne podatke. Također, može pokazati kako i na koji način novinari koji izvještavaju iz sudnice mogu biti pod političkim i utjecajem društvenih predrasuda.

Erna Mačkić

Mediji i Tribunal

Piše: Nerma Jelačić, glasnogovornica Međunarodnog krivičnog suda za bivšu Jugoslaviju

Prije skoro devetnaest godina snimka iznurenih i uplašnih zatvorenika, koji, bez prava da govore, stoje na augustovskoj vrućini iza bodljikave žice logora u Trnopolju, šokirala je svijet. U mjesecima prije i nakon što su Ed Vulliamy i Penny Marshall napisali izvještaje iz Omarske i Trnopolja, drugi su novinari, i domaći i strani, pisali o rasprostranjenom i sistematičnom ubijanju, ranjavanju, torturi i seksualnom zlostavljanju civila koje se u to vrijeme dešavalo širom Hrvatske i Bosne i Hercegovine. Međunarodna zajednica je morala djelovati. Uspostava Tribunala, kao prvog međunarodnog suda za ratne zločine nakon sudova u Nürnbergu i Tokiju, predstavljala je direktni odgovor na te jezive izvještaje.

Od osnivanja Tribunala 1993. godine, način na koji su se mediji odnosili prema njemu odražavao je polarizirani pristup međunarodnoj pravdi i ratovima u bivšoj Jugoslaviji. Takav je podijeljeni pristup simboličan za kompleksnosti i prepreke koje društva moraju prevazići prilikom suočavanja s prošlošću.

S jedne strane, mediji su bili odličan izvor informacija o počinjenim zločinima. Mnogi novinari, kako strani tako i oni iz bivše Jugoslavije, pojavljivali su se kao svjedoci na suđenjima pred Tribunalom. Istovremeno, mediji su postali presudni most između Tribunala i njegove najvažnije publike, odnosno ljudi iz bivše Jugoslavije. Izvještavajući o njegovom radu, novinari su približili Tribunal društvima u bivšoj Jugoslaviji, te su značajno povećali vidljivost i razumijevanje njegovog rada i činjenica utvrđenih pred tim sudom.

Međutim, u nekim je medijima u regiji i dalje prisutno zlonamjerno i neodgovorno izvještavanje, mada u manjoj mjeri nego što je to bio slučaj u devedesetim godinama. Takvi izvještaji imaju obeshrabrujući odjek nacionalnih podjela i nepovjerenja koje je postojalo tokom sukoba, kada su političke i vojne vođe koristile medije za provođenje svojih ciljeva. Oni direktno doprinose nacionalističkoj retorici. Takvo izvještavanje ne samo da napada Tribunal nego i sva nastojanja za suočavanje s prošlošću i sva nastojanja da se osigura održiv mir i pravda u budućnosti.

U medijima postoji tendencija selektivnog praćenja suđenja pred Tribunalom. Obično mediji u nekoj od zemalja bivše Jugoslavije prate samo slučajeve gdje su optuženi njihovi sunarodnjaci ili pripadnici njihove nacije, ignorirajući slučajeve koji se bave zločinima počinjenim nad žrtvama iz te zemlje ili nacije. Ovo je vrlo opasan pristup novinarstvu, s obzirom da odslikava netačnu sliku, a građanima daje utisak da je pravda selektivna.

Izveštaji o mnoštvu slučajeva koji zaokupljaju pažnju medija širom regije obično nalikuju izvještajima s nogometnih utakmica: čija je strana osvojila više poena tog dana? U izvještavanju o suđenjima i optuženima pred Tribunalom, mediji često izbjegavaju činjenice i svjedočenja iz sudnica, a umjesto toga daju banalne i senzacionalističke špekulacije o događajima koji nemaju veze s tim slučajevima.

Tribunal ima obavezu osigurati pristupačnost i transparentnost svog rada, te obezbijediti novinarima najbolje moguće uvjete za izvještavanje o procesima koji se pred njim vode. Nekoliko godina nakon osnivanja, Tribunal je uočio da se izvještaji o njegovom djelovanju slabo objavljuju u regiji, te da neke vlade ne pomažu svojim građanima da dobiju tačne informacije o suđenjima koja se vode u Haagu.

Spomenuto dezinformiranje, zajedno s fizičkom udaljenošću Tribunala i činjenicom da on radi na jezicima i po proceduralnim pravilima koji su strani za zemlje bivše Jugoslavije, primoralo je ovaj sud da prizna činjenicu da, iako je njegov osnovni cilj utvrditi krivnju ili nevinost pojedinaca optuženih za ratne zločine, također ima i druge uloge kako bi doprinio rješavanju postkonfliktnih pitanja i unapređenju mira. Tribunal je donio odluku da iskorači iz uobičajenih granica jedne pravosudne institucije: počeo je aktivno objašnjavati svoj rad zajednicama u regiji, kojima služi, i razvio komunikacijske aktivnosti kako bi taj rad postao transparentniji i pristupačniji medijima.

Izvještavanje sa suda je posebno zahtjevno, a nemaju sve medijske kuće u regionu kapacitete za takvo redovno izvještavanje. Također, suđenja u Haagu su veoma složena, i to daleko složenija nego domaća suđenja, a novinari trebaju pomoć za pristup dokumentima i popratnim informacijama koje će im pomoći da shvate pravila i procedure Tribunala.

Ima tako mnogo stvari koje Tribunal može uraditi, ali, na kraju, novinari imaju odgovornost, kao glavni akteri u oblikovanju mišljenja javnosti, da komuniciraju i dalje šire informacije o radu Tribunala na balansiran, tačan i informiran način. Samo će tada rad Tribunala imati istinski utjecaj na regiju.

Time što poziva pojedince na odgovornost i provodi suđenja, Tribunal ne samo da se bori protiv primijećene i stvarne nekažnjivosti i konsolidira vladavinu prava širom regiona, nego i utvrđuje činjenice o sukobima. Činjenice su najjače oružje protiv poricanja i revizionističkih namjera. One doprinose izgradnji zdravog, stabilnog i mirnog društva.

Stoga je ključno informacije o tim činjenicama proširiti unutar pogođenih zajednica u regiji, kako bi se one uvrstile u rasprave o prošlosti. Novinari su odgovorni da osiguraju da će se to i desiti. Samo tako će doći do zdrave rasprave i stabilnog društva. To ne znači da je Tribunal oslobođen bilo kakve kritike ili da je iznad toga – Tribunal treba biti otvoren za promatranje od strane javnosti, ali to treba raditi odgovorno, a ne na način koji podupire nepovjerenje i neprijateljstva između različitih nacija.

RIJEČ UREDNIKA:

Moć medija da stvore i unište

Kada bi neko crtao granice koje svojim izvještavanjem o suđenju Radovanu Karadžiću svakodnevno crtaju mediji, dobio bi, kartu etnički rasparčane bivše Jugoslavije sličnu onima kakve su svojevremeno crtali Milošević, Tuđman...

Piše: Faida Rahmanović, novinarka agencije Sense

“Moć medija da stvore i unište ljudske vrijednosti ide uz ogromnu odgovornost”, rekle su 2003. godine sudije Međunarodnog suda za ratne zločine počinjene u Ruandi prilikom izricanja presude trojici novinara za genocid i pozivanje na širenje mržnje i ubijanje. Kazne su bile rigorozne: dvojica su osuđena na doživotni, a jedan na 27 godina zatvora.

Idući dublje u prošlost, nailazimo na još jedan primjer osude medijskog pozivanja na mržnju i netoleranciju. U sklopu suđenja nacistima u Nürnbergu, urednik i izdavač polupornografskog i antisemitskog lista *Der Stürmer* proglašen je krivim zbog pozivanja na mržnju prema Jevrejima. Osuđen je na smrt vješanjem.

Jezik mržnje u ratnohušakačkom izvještavanju na prostoru bivše Jugoslavije devedesetih godina prošlog stoljeća je sasvim sigurno značajno doprinio raspirivanju međunacionalne mržnje i netolerancije koja je dovela do počinjenja najstrašnijih zločina u Evropi nakon Drugog svjetskog rata. Svoju moć da “stvore i unište” mediji su zloupotrijebili na najgori mogući način. Ipak, za taj brutalni zločin nad javnošću do dan-danas niko nije kažnjen.

Izostanak jasne, pravovremene i, važno je istaći, konkretne osude načina na koji su mediji izvještavali tokom ratova u bivšoj Jugoslaviji ostavio je duboke tragove u medijskom prostoru u zemljama regiona. Iako je u svom izvornom smislu iz vremena rata u znatnoj mjeri iskorijenjen iz svakodnevnog izvještavanja, jezik mržnje je, nažalost, i dalje prisutan u medijima, u manje ili više prikrivenim oblicima. Šteta koju takvo novinarstvo nanosi zemljama nastalim raspadom bivše Jugoslavije nesaglediva je.

Analiza medijskog izvještavanja o prvoj godini suđenja Radovanu Karadžiću koju su uradili novinari BIRN-a ilustrativan je primjer još uvijek razjedinjenog medijskog neba u regionu. Kada bi neko crtao granice koje svojim izvještavanjem o suđenju Karadžiću svakodnevno ispisuju mediji, dobio bi, kartu etnički rasparčane bivše Jugoslavije sličnu onima kakve su svojevremeno crtali Milošević, Tuđman, Karadžić...

Iako analizom BIRN-a nisu obuhvaćeni svi mediji iz regiona, niti su u nju uključeni regionalni i svjetski elektronski mediji, iz nje je sasvim jasno da novinari uglavnom naginju politici prostora u kojem borave.

I oni koji su izuzeci od ovog pravila, povremeno se gube u nepotrebnom dodavanju novinarskih komentara. Izvještaji sa suđenja, koje je samo po sebi dovoljno ilustrativno ukoliko je profesionalno prezentirano, čitaocu ostavljaju mogućnost da sam izvede određene zaključke.

U komentarima suđenja, u kojima je novinarima dozvoljeno iznošenje ličnih stavova, nedostaje kvalitetnih argumenata za tvrdnje koje se olako iznose. Čitaocu koji nema na osnovu čega da shvati ono što mu autor poručuje često je ostavljena samo jedna mogućnost – da povjeruje novinaru na riječ. Mediji na taj način, umjesto da joj budu servis, zapravo potcjenjuju javnost. Intimne frustracije koje nosimo u sebi samo su naše, i više ničije, i javnost ih ne zaslužuje.

Pored teško shvatljive "neodoljive potrebe" novinara da svojim tekstovima daju pečat kroz iznošenje ličnih stavova, za medijsko izvještavanje o "procesu stoljeća", kako ga mnogi nazivaju, karakterističan je manjak novinarskog interesa za konkretne optužbe koje se stavljaju na teret Karadžiću, kao i dokaze kojima se te optužbe potkrepljuju na suđenju.

Nakon početka suđenja, odnosno iznošenja uvodnih riječi u oktobru 2009. i martu 2010. godine, i saslušanja prvih svjedoka Tužilaštva pod svjetlima brojnih novinarskih reflektora – kako je to ispravno primijećeno u analizi novinara BIRN-a – interes medija je naglo opao. Galerija sudnice i prostor oko Tribunala od tada uglavnom izgledaju jezivo pusto.

"Neznanje je uvijek spremno da se samo sebi divi", zapisao je francuski pisac Nicolas Boileau-Despréaux. Iskustvo iz devedesetih godina prošlog stoljeća nas uči da je neznanje bitna determinanta netolerancije. Jedan od primjera neznanja je zabilježen i u tekstovima koje je BIRN analizirao, a u kojem se Karadžić naziva „optuženim ratnim zločincem“.

Ukoliko pretpostavimo da je pogrešno informisanje javnosti koje potpiruje međuetničku mržnju i netoleranciju zločin – a ja tvrdim da jeste – u slučaju medija, s obzirom na moć kojom raspolažu da "stvore i unište", neznanje se ne može iskoristiti kao izgovor.

Analyze

BOSNA I HERCEGOVINA

FEDERACIJA BiH

Sjaj reflektora

U prvoj godini suđenja Radovanu Karadžiću, od oktobra 2009. do oktobra 2010. godine, mediji u Federaciji BiH koji su predmet analize – dnevne novine *Dnevni avaz*, *Oslobođenje* i *Dnevni list*, te sedmične *Slobodna Bosna* i *Dani* – pisali su o suđenju oko 250 puta.

S prvim konkretnim najavama datuma početka suđenja, mediji se sve više okreću izvještavanju o ovom, kako je više puta nazvan, "historijskom procesu", te u ključnom momentu, u oktobru 2009. godine, kada se odlučivalo o početku suđenja ili desetomjesečnoj pauzi, haška sudnica najjače sija pod novinarskim reflektorima.

Nakon toga interes medija za izvještavanje o "najvećem procesu u Haagu" polako opada, pa su svjedočenja praćena sporadično i u zavisnosti od toga koliko su svjedoci, po ocjeni novinara, "interesantni". Mnogi svjedoci su predstavljeni u tek nekoliko rečenica, zbog čega javnost nije mogla steći objektivnu sliku o samom suđenju i onome što se svakodnevno dešavalo u sudnici.

Izuzetak je *Oslobođenje*, koje u periodu od juna do oktobra 2010. godine intenzivnije prati suđenje, te objavljuje nešto opširnije tekstove.

Najmanje interesa za suđenje Radovanu Karadžiću pokazao je *Dnevni list*, koji je, prema podacima do kojih je putem *press clippinga* došao BIRN, u periodu od godinu dana objavio ukupno četiri teksta.

Kada je riječ o sedmičnim novinama – izvještavanja o suđenju Radovanu Karadžiću je bilo vrlo malo, te izuzev jedne opsežne analize o prvoj godini procesa, javnosti nije pruženo dovoljno informacija o ovom procesu.

Dnevni avaz – Karadžićeva "igra" sa Sudom

Od ukupno 102 teksta napisana u prvoj godini suđenja Karadžiću, *Dnevni avaz* je najviše tekstova (19) objavio u oktobru 2009., uoči početka samog suđenja.

Avaz je budno pratio svaki Karadžićev podnesak i najavu da se neće pojaviti u sudnici na početku suđenja, te svaku reakciju Pretresnog vijeća na takve njegove tvrdnje. U tom periodu posvećena je velika pažnja reakcijama javnosti u BiH na Karadžićevo ponašanje, nagađanjima kako će dalje teći proces bez optuženog u sudnici, i iznošeni su stavovi anonimnih izvora "bliskih *Avazu*".

Osim vlastitog izvještaja kojeg su poslali u Haag i koji je svakodnevno izvještavao o "atmosferi u i oko Tribunala", *Dnevni avaz* se trudio da čitaocima prenese kako se čitav proces doživljavao u BiH, prvenstveno u domovima žrtava.

Dnevni avaz je posvetio čitavu stranicu početku suđenja Radovanu Karadžiću. Osim razgovora sa žrtvama, a koji je u novini naslovljen "U domovima krvolokovih žrtava", najviše prostora zauzima članak specijalne izvjestiteljice iz Haaga Almase Hadžić.

Ovaj izvještaj iz sudnice izlazi iz okvira objektivnog izvještavanja pošto njegova autorica prenosi lično nezadovoljstvo zbog činjenice da je suđenje odgođeno za naredni dan jer se optuženi nije pojavio u sudnici.

"Ustanite molim – kazala je dežurna službenica Suda, nakon čega se četvero sudija poklonilo prisutnima, tačnije povilo glavu pred zločincem i izašlo iz sudnice", navodi se u članku Almase Hadžić.

Tekst donosi opširne detalje iz i oko sudnice, kritike upućene Tribunalu zbog toga što se Karadžić nije pojavio, a sam naslov teksta, "Kukavica nije smio pred sudije", istrgnut je iz konteksta izjave jedne od razočaranih žrtava.

Zanemarujući osnovne postulate svoje profesije, novinari *Dnevnog avaza* koji su izvještavali o suđenju Radovanu Karadžiću nisu dozvoljavali čitaocima da sami donesu zaključke o onome što se dešava, već su ih oni donosili za njih. To je trend kojem će, kako se pokazalo u analizi, *Avaz* ostati dosljedan u svim autorskim tekstovima, a posebno onima što se odnose na Karadžićev bojkot suđenja, u kojima će se provlačiti nit o tome kako se optuženi zapravo igra sa Sudom.

Nakon što je Tužilaštvo iznijelo uvodnu riječ, i nakon što je tužilac Alan Tieger dobio titulu "ličnosti dana" u *Dnevnom avazu* jer je ponudio "neoborive dokaze protiv paljanskog krvoloka", izvještavanje o suđenju Karadžiću se opet vraća na nagađanja o tome kako će se proces nastaviti – bez optuženog, uz njegovo prisilno dovođenje ili pak nametanjem branioca.

U tom periodu broj tekstova značajno opada (u novembru ih je objavljeno šest) i njihovu suštinu čine iste informacije koje se ponavljaju iz dana u dan, u iščekivanju konačne odluke Pretresnog vijeća o tom pitanju.

"Kada će biti nastavljen proces protiv optuženog ratnog zločinca Radovana Karadžića, zavisit će od odluke Sudskog vijeća koja bi trebala biti donesena do kraja ove sedmice", napisano je 5. novembra 2009. godine.

Toga dana Pretresno vijeće je donijelo odluku da imenuje Karadžiću branioca po službenoj dužnosti, te odgodilo suđenje do marta 2010. godine, kako bi advokat imao vremena da se upozna sa slučajem.

Dva dana poslije, u prilogu *Dnevnog avaza* "Sedmica", Almasa Hadžić piše osvrt na tu odluku i u tekstu pod naslovom "Strpljenje za zločinca" navodi kako je Karadžić "ponovo istjerao svoje i dobio na poklon još četiri mjeseca", nazivajući to "strategijom manipuliranja Tribunalom i sudijama".

"Subspecijalac za rad sa masama Radovan Karadžić, na način kako mu je to i devedesetih polazilo za rukom, ponovo je svojoj 'ciljnoj grupi' – sada četveročlanom Sudskom vijeću, koristeći svoje pravo da se sam brani, a po-

tom da ne dolazi u sudnicu ni on ni branilac, uspio je nametnuti svoja pravila igre, prisloniti sudije uz zid i iznuditi rezultat koji je tražio”, navodi se u tom tekstu. Novinarica ističe kako su sudije ponovo udovoljile zahtjevu “zločinca” i tako “nalegle na još jednu njegovu zamku”.

U naredna tri mjeseca (decembar 2009., januar i februar 2010. godine) vlada izvjesno zatišje. *Avaz* je u tom periodu objavio ukupno 12 tekstova, koji su se pretežno sastojali od dvije do tri rečenice. U rubrici “Brzo-kratko” prenošene su štire informacije o zahtjevima koje je “paljanski krvolok”, kako je svakodnevno nazivan, podnosio Sudu.

Karadžić je u to vrijeme osporavao legitimitet Haškog tribunala, žalio se na odluku o postavljenju branioca, tražio odgodu suđenja kako bi pregledao dokazni materijal...

Tekstove o tome *Avaz* je pretežno uzimao od novinskih agencija, i ono što je karakteristično jeste da su oni bili korektno napisani, ukoliko se izuzmu naslovi, koji su gotovo uvijek počinjali riječima “paljanski krvolok”. Također je primjetno da se u ovim tekstovima ne spominju zločini za koje je Karadžić optužen, niti bilo kakvi navodi optužnice.

U martu 2010. godine, uoči Karadžićevog iznošenja uvodne riječi, *Avaz* je objavio tekst pod naslovom “Još jedna parada krvoloka Karadžića”, u kojem novinarica Hadžić ističe da je on “u svijetu rijetko viđen manipulator sudnicom”. Osim toga, tekst donosi i osnovne informacije o dotadašnjem toku postupka.

Uvodnu riječ optuženog Hadžić je, narednog dana, nazvala “guslarskom predstavom paljanskog monstruma”, a sutradan je ispod Karadžićeve slike pisalo: “Laž do laži”. U prilogu “Sedmica” objavljena je analiza Karadžićeve uvodne riječi i strategije njegove odbrane pod naslovom “Krvolok je spreman da ponovo ogrezne u zločinu” istog autora.

Osim što je navela da optuženi “petlja, laže, vrijeđa”, novinarica je, komentarišući Karadžićevo uvodno izlaganje, između ostalog, napisala da je “pred svjetskom javnošću izbljuvao posljednje grame svog zločinačkog jeda”. Na početku dokaznog postupka Optužbe, kada je počelo ispitivanje svjedoka, interes za suđenje je naglo opao. Razgovora sa žrtvama i reakcija o tome kako javnost u BiH doživljava suđenje Radovanu Karadžiću nije bilo.

O saslušanju prvih svjedoka (žrtava) na suđenju Radovanu Karadžiću u aprilu 2010. godine *Dnevni avaz* je izvještavao opisno, bez citiranja samih žrtava, a tekstove je opet koristio za prezentovanje ličnih stavova prema optuženom, koji je “u nedostatku argumenata postavljao smiješna pitanja”.

“Ispitujući Zulića Karadžić se suočio sa dosta, za njega, neugodnih saznanja. (...) Drugi dan svjedočenja samo je potvrdio namjeru krvoloka da zločine prikaže kao posljedicu odbrane srpskog naroda”, navodi se u tekstu Almase Hadžić.

Usljedili su kraći izvještaji sa suđenja u kojima nije detaljno opisano ono što su svjedoci govorili i koji su objavljivani sporadično. Svjedočenje Herberta Okuna, naprimjer, spomenuto je u jednom tekstu, a potom je objavljeno kako je “završeno Okunovo petodnevno svjedočenje”.

Interes novinara ponovo se javlja u julu 2010. godine, kada je na klupu za svjedoke sjeo Momčilo Mandić, bivši ministar pravde Srpske Republike BiH, kojem je Sud BiH sudio za zločine u Sarajevu i Foči, ali je oslobođen svih optužbi.

Dnevni avaz je Mandićevom iskazu 8. jula 2010. godine posvetio cijelu stranicu, ali iz pogrešnih razloga. Činjenicu da je svjedok na suđenju spomenuo da je Hilmo Selimović njegov prijatelj, *Avaz* je iskoristio kao povod da se obračuna sa svojim dugogodišnjim rivalom.

“Ko je, ustvari, Momčilo Mandić možda je najbolje posvjedočio trenutak kada ga je zločinac Karadžić na početku unakrsnog ispitivanja brižno pozdravio sa ‘dobar dan, gospodine ministre’, i izrazio žaljenje zbog svega što je propatio dok se on krio. Mandić je uz smiješak uzvratio sa ‘dobar dan, gospodine predsjedniče’. E sad, Hilmo Selimović, prijatelj onoga koji pred cijelim svijetom tepla jednom od najvećih svjetskih krvoloka, preko svojih medijskih udarnika želi držati moralne pridike Bošnjacima i svim građanima BiH. Jednostavno – odvratno”, stoji u tekstu autora Faruka Vele koji nije označen kao komentar.

Na kraju svjedočenja Mandića, Almasa Hadžić piše da je svjedok “lažima pokušao osloboditi Karadžića”, te navodi kako “izvori *Dnevnog avaza* iz Tribunala” tvrde da je neshvatljivo što ga je Tužilaštvo uopšte i pozvalo da svjedoči. U tekstu koji također nije označen kao komentar navodi se sljedeće:

“U želji da pomogne zločincu Karadžiću, Momčilo Mandić lagao je ubjedljivo i vješto, kako to i može čovjek koji je, dok je Karadžić rukovodio i naređivao strašne zločine na teritoriji pod kontrolom svoje vojske, bio jedan od njegovih najodanijih saradnika i istovremeno održavao stalne kontakte s bošnjačkim ološem u vlasti u Sarajevu...”

Nakon Mandića svjedočio je Milan Mandilović, koji je tvrdio da su srpske snage pucale na Sarajevo. *Avaz* mu je 21. jula 2010. godine dodijelio titulu “Ličnost dana”, jer je bio “pravo osvježenje nakon nekoliko dana bestijalnih laži i ulizivanja Momčila Mandića ‘svom predsjedniku’”.

Do kraja oktobra 2010. godine novinski stupci *Dnevnog avaza* ponovo su ispunjeni kratkim tekstovima sa suđenja, najavama narednih ročišta i svjedoka, te vijestima o podnescima koje je optuženi slao Sudu. Svjedočenja su, kao i u prethodnom periodu, obrađena u dvije do tri rečenice u kojima se najčešće govori o samo jednom događaju.

Zanemarivanje svjedočenja

Dnevni avaz je na početku suđenja pružio mnogo kvalitetnih i korisnih informacija o samom procesu i onome što mu je prethodilo. Izuzetan doprinos izvještajima dala je i činjenica da je ova novina imala svog reportera u Haagu koji je javnosti prenosio djeliće atmosfere iz same sudnice.

Ipak, koliko god bile korisne, te informacije su, nažalost, gubile na vrijednosti jer su se često utapale u lične stavove i opaske novinara. Tekstovima

Avaza dominira stav da se Karadžić igra sa Sudom i osjetna je doza ljutnje prema optuženom.

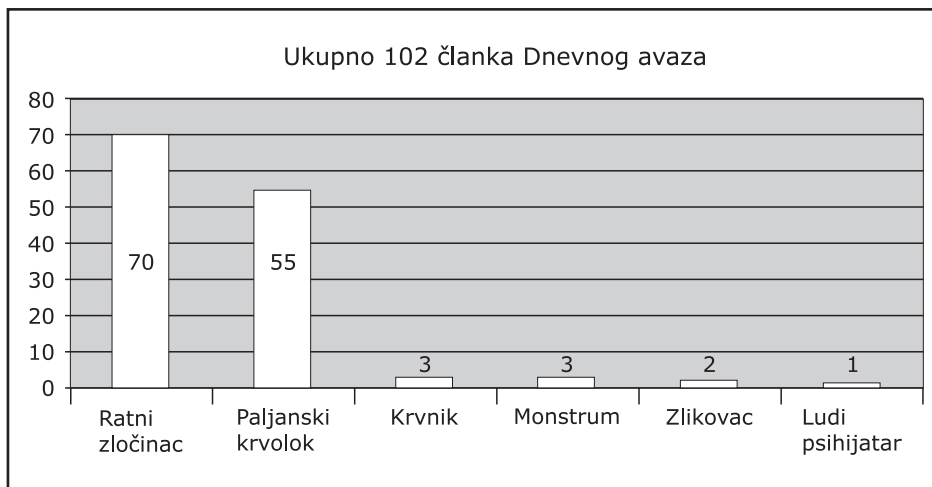
Kao što je više puta spomenuto u analizi, izvještajima Avaza nedostajala je "živa riječ" svjedoka iz sudnice, kao i opisi velikog broja događaja o kojima su oni govorili. Tekstovi su bili fokusirani na samo jedan od aspekata priče, iako su svjedoci vrlo često govorili o više različitih događaja.

Osjetan je i nedostatak kontinuiteta u praćenju suđenja, pa su svjedočenja koja su trajala po nekoliko dana često spomenuta u samo jednom ili dva teksta, zavisno od toga koliko su se novinaru činila zanimljivim. Primjetno je, također, da novinari često nisu koristili navode iz Karadžićeve optužnice, te im se oko tridesetak tekstova sastojalo od dvije do tri rečenice.

Karadžić je u analiziranom periodu pet puta bio tema "Komentara dana" novinara *Dnevnog avaza*, koji su taj novinarski žanr iskoristili da napišu šta god žele o optuženom. Iako je komentar forma koja dozvoljava određenu dozu slobode, novinari Avaza su je iskoristili za prezentovanje ličnih negativnih stavova prema Karadžiću, a pojmovima poput "optuženi ratni zločinac" pokazali su i svoje neznanje o oblasti o kojoj pišu.

Kroz pisanje Avaza o Radovanu Karadžiću provlači se jezik mržnje i vrlo često iznose lična zapažanja o optuženome. U 102 objavljena teksta, Karadžić je 134 puta nazvan "paljanskim krvolokom", te "monstrumom", "krvnikom", "ratnim zločincem"...

Donosimo pregled imena kojima je nazivan Radovan Karadžić.

Oslobođenje – Rasipanje pa štednja na navodima iz optužnice

U periodu koji je obuhvaćen analizom, *Oslobođenje* je 117 puta pisalo o Radovanu Karadžiću. Za razliku od *Avaza*, *Oslobođenje* Karadžića u dnevnim izvještajima, mada ne uvijek, korektno naziva "vođom bosanskih Srba", "najpoznatijim haškim optuženikom" ili "bivšim predsjednikom Republike Srpske".

Poput *Dnevnog avaza*, i *Oslobođenje* je veliki broj tekstova (ali ne i najviše) objavilo u oktobru 2009. godine. U kratkim izvještajima prenošene su informacije o Karadžićevim podnescima i odgovorima Suda na njih uoči početka suđenja.

Taj period izvještavanja karakterišu izvještaji u kojima se, osim informacija o aktuelnim dešavanjima u procesu, objavljuju i navodi iz Karadžićeve optužnice. Za razliku od *Dnevnog avaza*, *Oslobođenje* nije imalo svog izvještavača u sudnici, pa je uz svakodnevne tekstove uoči početka suđenja, umjesto utisaka iz Haaga, prenosilo obimne dijelove optužnice.

Nakon što se prvog dana suđenja Karadžić nije pojavio u sudnici, novinarka Gordana Katana piše komentar u kojem navodi da optuženi "nastavlja da razvlači pamet", i naziva ga "zločincem". U istom tonu nastavlja novinar Daniel Omeragić u prilogu "Pogledi", koji kaže da je "Sud dopustio da ga Karadžić povuče za nos".

U "Pogledima" je suđenje Karadžiću bilo tema nedjelje, te je o njemu objavljen tekst na tri pune stranice. Osim presjeka čitave optužnice po tačkama, pod naslovom "Hronika zla", dat je i pregled svega što se do tada dogodilo u procesu – hapšenje, transfer u Haag, izjašnjenje o krivici, odgode suđenja, opcije za nastavak, priprema odbrane...

Neprisustvo svog novinara u Haagu *Oslobođenje* je pokušalo nadomjestiti drugim sadržajima, pa je tako uoči nastavka iznošenja uvodne riječi Haškog tužilaštva, u novembru 2009. godine, objavilo tekst na dvije stranice u kojem podsjeća čitaoce na ranija svjedočenja pred Tribunalom u kojima je spominjan Karadžić.

Taj tekst počinje ironičnim riječima: "Radovan Karadžić – ratni zločinac koji ovih dana ne smije da izađe pred sudije...", i nastavlja se u duhu slobodnog komentara, iako to nije naglašeno. "A kako su Karadžićevi monstrumi postupali 'u duhu zakona' najbolje govore nišani u Memorijalnom centru u Potočarima", piše novinar *Oslobođenja* Samir Karić.

Oslobođenje potom piše o nastavku uvodne riječi Tužilaštva, o tome kako je suđenje odgođeno do 1. marta 2010. godine i kako će Sud Karadžiću imenovati advokata.

U periodu od decembra 2009. pa do iznošenja uvodne riječi optuženog 1. marta 2010. godine, *Oslobođenje* je objavilo nekoliko kratkih tekstova u kojima je javnost informisana o različitim zahtjevima optuženog, te odlukama Pretresnog vijeća.

Karadžićevu uvodnu riječ *Oslobođenje* je prenijelo objektivno i neutralnim tonom. Prenesene su osnovne crte Karadžićevog uvodnog izlaganja koje su ilustrovane citatima optuženog. Uz to, u tekstu je navedeno za šta je Karadžić optužen, i naznačene osnovne informacije o suđenju.

Ispod ovoga teksta prenesene su reakcije Udruženja "Mladi muslimani" na "optužbe Radovana Karadžića da su oni odgovorni za rat u BiH", u kojima je on nazvan paljanskim krvolokom. "Svaki građanin BiH, pa i Srbi, dobro znaju ko je počeo rat, znaju da je to SDS sa Karadžićem na čelu, te mentorima i logističarima iz Srbije, odnosno srpskog političkog, vojnog, intelektualnog i crkvenog miljea", stoji u saopštenju koje, inače, nije objavljeno u drugim medijima.

Svjedočenje prvog svjedoka Ahmeta Zulića *Oslobođenje* je zabilježilo šturo – prepričani su osnovni događaji koje je svjedok preživio, uz samo jedan kraći citat. Pored toga, navedene su teze Karadžićeve Odbrane i njegova najava da će satima ispitivati svjedoke.

U prilogu "Pogledi", u kojem je suđenje Karadžiću označeno kao događaj sedmice, objavljen je nepotpisani tekst u kojem se komentariše početak dokaznog postupka Optužbe i način na koji optuženi ispituje prve svjedoke. Nepoznati autor sarkastično ističe da "ne treba imati ni mali odmor na prvom semestru pravnog fakulteta pa dokazati nedjela koja se Karadžiću stavlja u teret".

U daljnjem periodu *Oslobođenje* kontinuirano izvještava o suđenju, donosi mnoštvo informacija o iskazima svjedoka, ali i opaskama optuženog iznesenim tokom njihovog unakrsnog ispitivanja, pa se može reći da je izvještavanje bilo informativno i dobro izbalansirano.

Ipak, u jednom od tih tekstova *Oslobođenje* objavljuje pomalo tendenciozan naslov "Karadžić nije negirao etnička čišćenja", iako je, kako je pojašnjeno u tekstu, svjedok samo odgovorio sa "ne" na pitanje tužioca da li je iko od predstavnika bosanskih Srba rekao da su izvještaji o etničkom čišćenju pogrešni.

Naslov u tom tekstu asocira da Karadžić priznaje da je bilo etničkih čišćenja, što nije tačno. Svjedok je govorio o "predstavicima bosanskih Srba", što ne mora nužno značiti da je među njima bio i Karadžić. Ukoliko je svjedok u tom kontekstu spomenuo Karadžića, novinar je to trebao i naglasiti.

Iako su novinari *Oslobođenja* nastojali redovno pratiti suđenje Karadžiću, kako je proces odmicao tako je opadala i njihova pažnja, pa su se ponekad tek povremeno "ubacivali" usred iskaza svjedoka čija su svjedočenja trajala po nekoliko dana.

U maju 2010. godine objavljen je tekst preuzet od agencije, koji počinje citatom svjedoka, nakon čega je navedeno samo njegovo prezime. Tekst prenosi unakrsno ispitivanje svjedoka, bez informacije o tome kada je počelo direktno ispitivanje i šta je svjedok u tom dijelu iskaza govorio.

Iako su izvještaji sa suđenja u većini slučajeva bili objektivni, ipak se ni novinari *Oslobođenja* u jednom momentu nisu mogli oduprijeti iskušenju da iznesu svoj lični stav o Karadžiću i prokomentarišu njegovo ponašanje u sudnici.

Prenoseći svjedočenje bivšeg šefa Evropske posmatračke misije, koji je govorio o Ramizu Delaliću Čeli, novinarka Jasna Fetahović navodi kako je svjedok tvrdio da mu nije poznato da je Delalić bio pomoćnik komandanta Devete brdske brigade u Sarajevu, te u zagradi dodaje: "Što Delalić i nije bio, odnosno Delalić je bio u Trećoj brdskoj, kasnije u Devetoj motorizovanoj brigadi, no Karadžiću činjenice ionako nisu bitne; op.a."

Osim te opaske, koja se našla u izvještaju sa suđenja, ostatak teksta je objektivniji i posvećen onome što se dešavalo u sudnici.

Sredinom godine *Oslobođenje* počinje intenzivnije pratiti suđenje Karadžiću, pa su od juna do oktobra 2010. objavljena ukupno 62 teksta. (*Dnevni avaz* je u tom periodu objavio više od 30 tekstova.) Tekstovi *Oslobođenja* u tom periodu sadrže dosta detalja iz iskaza svjedoka i daju sliku o onome što su oni rekli na suđenju.

Za razliku od mnogih drugih medija u BiH, *Oslobođenje* nije stvaralo medijsku atrakciju od svjedočenja Momčila Mandića, pa čak i to što ga je Karadžić oslovljavao "gospodine ministre", a svjedok njega "gospodine predsjedniče" (zbog čega su mnogi negodovali) ovdje je spomenuto samo usput.

"Mandić je jučer ponovio da je bio optuživan da pomaže skrivanje Radovana Karadžića, kojeg je tokom svjedočenja oslovljavao sa gospodine predsjedniče", navodi se u jednom od tekstova.

Osnovna zamjerka izvještavanju *Oslobođenja* jeste, ukoliko izuzmemo tekstove s početka suđenja, većina izvještaja ne sadrži nikakve navode iz optužnice.

Tako, u najavi nastavka suđenja nakon ljetne sudske pauze, preuzetoj od agencije SRNA, *Oslobođenje* navodi da je "glavni pretres zakazan za utorak, srijedu, četvrtak i petak", ali ne spominje za šta je Karadžić optužen.

U tekstu pod naslovom "Djecu na sankanju ubile su granate iz Nedžarića" nigdje nije naglašeno da su Nedžarići u vrijeme rata bili pod kontrolom Vojске Republike Srpske, niti da li je ovo jedan od incidenata za koje se tereti Karadžić.

Veliki propust koji je *Oslobođenje* napravilo bilo je objavljivanje fotografije zaštićenog svjedoka. Naime, 30. oktobra 2010. godine iskaz je dao Dragan Mioković, čije ime je bilo javni podatak, ali mu je tokom svjedočenja lik bio zaštićen (zamućena slika na monitoru). *Oslobođenje* je, međutim, uz tekst o iskazu objavilo fotografiju tog svjedoka.

Oslobođenje je u prvoj godini sudskog procesa imalo novinara koji je kontinuirano pisao o suđenju Radovanu Karadžiću, ali je u nekoliko navrata preuzimalo izvještaje agencija, najčešće SRNA-e ili BIRN-a.

U tekstovima se pisalo uglavnom o tome kako su svjedoci govorili o odgovornosti Srba za zločine u Sarajevu, ali su podjednako bili zastupljeni i stavovi Odbrane koje je Karadžić iznosio tokom unakrsnih ispitivanja. Omjer zastupljenosti ovih informacija vidi se i kroz naslove tekstova:

"Granata na Markale ispaljena sa srpskih položaja"

"Leševi na Markalama bile su lutke"

"Srpske snage neselektivno gađale Sarajevo"

"Karadžić: Armija BiH granatirala Sarajevo"

"Jedina istina o Sarajevu je opsada"

"Karadžić: Mi nismo blokirali Sarajevo?!"

"Sve granate ispaljene su sa srpskih položaja"

“Karadžić: Muslimani su gađali svoje civile”

“Srpska vojska nasumično gađala stambene objekte”

“Vojska RS-a nije pucala na civile”

Kroz tekstove *Oslobođenja* se provlačilo nekoliko glavnih tema o kojima se govorilo na suđenju Radovanu Karadžiću, a to su dva masakra na sarajevskoj pijaci Markale, teze optuženog da su zločini inscenirani ili da su Bošnjaci “sami sebe gađali”, priče o drugim incidentima granatiranja i snajperskog djelovanja u Sarajevu, kao i o stradanju Srba u tom gradu.

Osnovni utisak je da je *Oslobođenje* u velikoj mjeri uspjelo uspostaviti ravnotežu u izvještavanju, te kroz tekstove prezentirati glavne teze Optužbe, dati prostor iskazima svjedoka, ali i samom optuženom.

U pisanju *Oslobođenja* nije evidentiran jezik mržnje, te osim nekoliko komentara iznesenih unutar vijesti i prejudiciranja krivnje u par tekstova kroz upotrebu termina “zločinac” umjesto “optuženi”, izvještavanje je pretežno bilo objektivno i nepristrasno.

Dnevni list – Četiri teksta za godinu dana

Od analiziranih medija *Dnevni list* je posvetio najmanje pažnje suđenju Radovanu Karadžiću. Prema podacima kojima raspolaže BIRN, u prvoj godini suđenja objavljena su samo četiri teksta.

Dnevni list je pratio početak suđenja 27. oktobra 2009. godine, te imao svog izvještača u Haagu, koji je prenio utiske iz sudnice i negodovanje žrtava zbog odgađanja suđenja zbog Karadžićevog bojkota sudskog postupka.

Tekst je objektivn i korektno napisan, međutim nudi premalo informacija s obzirom da su novine imale svog reportera u Haagu. *Dnevni list*, između ostalog, piše o Karadžićevom zahtjevu za odgodu suđenja, uz navođenje stava Pretresnog vijeća i Tužilaštva o tome, prenosi kratke izjave jedne žrtve i komentar advokata. Nije navedeno koji se zločini Karadžiću stavljaju na teret.

Narednog dana *Dnevni list* piše o početku iznošenja uvodne riječi Tužilaštva i činjenici da se optuženi ni tada nije pojavio u sudnici. Iako je autor teksta na vrlo jasan način predstavio trenutnu situaciju u procesu i objasnio razloge zbog kojih Karadžić odbija da se pojavi na suđenju, u tekstu je izneseno vrlo malo detalja o samoj uvodnoj riječi tužioca. U vrlo sažetoj formi je napisano da je Tužilaštvo istaklo da će dokazati da je Karadžić odgovoran za zločine i genocid u BiH.

Dnevni list je pisao i o statusnoj konferenciji održanoj 4. novembra 2009. godine na kojoj se raspravljalo o daljnjem toku sudskog postupka, odnosno stavu optuženog da nije spreman za suđenje i opcijama koje Tužilaštvo nudi za nastavak procesa.

U martu 2010. godine objavljen je tekst o prvom dijelu uvodne riječi Radovana Karadžića. *Dnevni list* tada više nema svog izvještača u Haagu, ali je tekst zadovoljio osnovne principe novinarstva, a sadrži i navode iz optužnice.

Slobodna Bosna – Dokazivanje Karadžićeve odgovornosti

Sedmični list *Slobodna Bosna* je u prvoj godini suđenja Radovanu Karadžiću objavila 16 tekstova o ovom procesu. U broju od 15. oktobra 2009. godine, uoči početka suđenja, objavljena je analiza o tome kada će suđenje početi, šta se može očekivati od tog postupka, kao i o strategiji Odbrane.

Slobodna Bosna u tekstu "Besmisljena strategija ratnog zločinca" piše o uvodnoj riječi Optužbe, na kojoj se optuženi nije pojavio, i prenosi osnovne teze Tužilaštva, kao i o situaciji u bivšoj Jugoslaviji i BiH 90-ih godina.

Prije početka dokaznog postupka Optužbe *Slobodna Bosna* je objavljivala tekstove o zločinima na pojedinim područjima u BiH. U tekstu o zločinima u Podrinju autor Mehmed Pargan, kroz dotadašnje presude, priznanja krivice u Haagu, izjave preživjelih i Karadžićeve govore, zaključuje da su u tom dijelu BiH počinjeni stravični zločini "pod komandom Radovana Karadžića, u dobro organiziranoj akciji lokalnih krvnika". Ti događaji, navodi autor, "de facto brišu svaku mogućnost da su se određeni potezi rukovodstva RS-a dešavali slučajno".

"Presuđujući" Karadžiću, novinar propušta priliku da čitaoci – na osnovu iznesenih činjenica o zločinima koji su se dogodili i ranijih pravosnažnih presuda Tribunala, a u kontekstu položaja koje je optuženi u to vrijeme zauzimao – sami donesu zaključak o ulozi bivšeg predsjednika Republike Srpske i vrhovnog zapovjednika Vojske Republike Srpske u tim zločinima.

Slobodna Bosna je potom pisala i o ratnim dnevnicima Ratka Mladića, koje je Haško tužilaštvo predložilo kao dokaze na suđenju Radovanu Karadžiću. Dijelovi tih dnevnika su u nastavcima objavljivani pod naslovom "Mladićevi dnevni na dlanu".

Dnevni sadrže Mladićeve bilješke s brojnih sastanaka održanih tokom rata s različitim zvaničnicima. Veliki broj unosa se odnosi na sastanke kojima je prisustvovao i Karadžić, i otkrivaju, kako prenosi *Slobodna Bosna*, "netrpeljivost" između njih dvojice.

Ratni dnevni Ratka Mladića pronađeni su prilikom pretresa njegove kuće u Beogradu, a sastoje se od 18 svesaka sa oko 3.500 stranica. Mladić bivši komandant Glavnog štaba Vojske Republike Srpske je optužen pred Haškim tribunalom za genocid i zločine počinjene u BiH.

U oktobru 2010. godine *Slobodna Bosna* objavljuje analizu "Godišnjica suđenja Radovanu Karadžiću", u kojoj novinarka Nidžara Ahmetašević rezimira dotadašnji tok suđenja, dokaze Haškog tužilaštva i strategiju Odbrane. Taj tekst nudi kvalitetan pregled onoga što se dešavalo u prvoj godini suđenja Karadžiću: pružene su informacije o suštini iskaza svjedoka; ukazano je na Karadžićev stav o "omiljenim svjedocima Tužilaštva" i objašnjen način na koji ih je on pokušavao diskreditovati; izneseni su podaci o izmjenama optužnice i najavljeni svjedoci planirani za naredni period.

U *Slobodnoj Bosni* je u prvoj godini suđenja bio zastupljen solidan broj tekstova o Karadžiću, no oni uglavnom nisu bili izravno posvećeni suđenju, u smislu prenošenja samog toka postupka.

Slobodna Bosna se suđenjem Karadžiću pretežno bavila kroz tekstove o zločinima koji su se dogodili na prostoru BiH, analize o Tribunalovim dosadaš-

njim "propustima u ključnim slučajevima", prezentaciju dnevnika Ratka Mlađića i Karadžićevih izjava o ratu u BiH, kao i njegovih presretnutih razgovora.

U *Slobodnoj Bosni* je, pored ostalih tekstova, objavljen i prikaz dokumentarnog filma *Tajni život Radovana Karadžića*, koji je uradila *Al Jazeera* (tekst pod naslovom "Ram za sliku ratnog zločinca", u kojem novinarka Aida Riđanović naziva Karadžića "jednim od najvećih kasapa 20. stoljeća").

Iako se sve teme koje je *Slobodna Bosna* obradila u svojim tekstovima uglavnom dotiču tema iz optužnice protiv Radovana Karadžića – a s obzirom da je predmet ove analize izvještavanje o samom procesu – utisak je da ipak nije pruženo dovoljno informacija iz same sudnice, posebno kada su u pitanju iskazi svjedoka i argumenti strana u postupku o zločinima koji su bili predmet rasprave u dosadašnjem toku suđenja.

Izuzetak je analiza prve godine suđenja u kojoj je sumirano sve ono što se dešavalo i koja daje kvalitetan presjek dotadašnjeg toka postupka. Treba dodati da je Karadžić vrlo često spominjan u kolumni urednika Senada Avdića, koji se, i kada piše o aktuelnoj situaciji u BiH, često osvrće na ono što se dešavalo u haškoj sudnici te sedmice.

Dani – Sedam kratkih tekstova

Sedmični magazin *Dani* je, prema podacima do kojih je BIRN došao putem *press clippinga* u periodu od oktobra 2009. do oktobra 2010. godine, objavio sedam tekstova o suđenju Radovanu Karadžiću, od kojih nijedan nije prešao jednu stranicu.

Izuzev pisanja o skraćivanju optužnice i prognozama kada bi se suđenje moglo okončati, tekstovi *Dana* uglavnom su naginjali komentarima. Novinarka tog magazina Dženana Karup-Druško, pišući o uvodnoj riječi Tužilaštva, navodi da u nastavku procesa "svakako treba očekivati da će Karadžić pokušati sve".

"Činjenica je da su sudije u ovom slučaju neiskusne i da im nedostaje prakse, zbog čega su u ovom procesu najtanja karika...", navodi novinarka, koja je potom u martu 2010. godine pisala o uvodnoj riječi optuženog, ali ovaj put bez ličnih komentara.

U sedmici kada je iznosio uvodnu riječ, Karadžić je bio "Ličnost u fokusu" magazina *Dani*. U tom tekstu autor Ivan Lovrenović ocjenjuje kako je koncept Karadžićeve odbrane "priprost, vulgarno ciničan i jednostavan: negirati sve redom".

Lovrenović piše i o tome kako je optuženi na početku kazao da ne brani sebe, nego "srpski narod", u čemu se, kako navodi autor, ogleda "sva mizerija jedne uistinu vulgarne, egomanične, moralno kokošarske prirode".

Posljednji tekst analiziran u tom periodu nosi naslov "Šta kriju bh. vlasti od Haškog tribunala". Dženana Karup-Druško u tom tekstu piše o zahtjevima Radovana Karadžića da mu se dostave dokumenti kojima će dokazati da su određene zemlje snabdijevale muslimane oružjem u ratu, te tako kršile embargo.

Novinarka također piše o statusnoj konferenciji održanoj povodom tog pitanja, na kojoj se nisu pojavili predstavnici bh. vlasti, a koji su poslali "povjerljivi podnesak Sudu". "Zašto BiH krije dokaze ukoliko postoje? Zbog naoružanja kojim je raspolagala Armija BiH? Da li neko u bh. vlasti misli da uposlenici Tribunala ne znaju da je Armija BiH imala oružje ili da vjeruju kako su možda ratovali klikerima?", pita u tom tekstu novinarka.

Izveštavanje *Dana* o suđenju Karadžiću u periodu koji je bio obuhvaćen ovom analizom nije moglo dati nikakvu sliku o toku postupka, prezentiranim dokazima Optužbe i tezama Odbrane. Mali broj tekstova, koji su još uz to i veoma kratki (u poređenju sa *Slobodnom Bosnom*, koja nije štedjela na prostoru), ne daje dovoljno osnova za bilo kakav drugi zaključak na kraju ove analize.

REPUBLIKA SRPSKA

Interes za suđenje

Najveću zainteresovanost za suđenje Radovanu Karadžiću pokazali su mediji u Republici Srpskoj, gdje je tokom prve godine suđenja – od oktobra 2009. do oktobra 2010. godine – objavljeno blizu 500 tekstova.

Više od polovine ukupno objavljenih izvještaja sačinila je novinska agencija SRNA, koja je jedina imala svog dopisnika iz Tribunala. Izvještaji te novinske agencije čine i najveći broj tekstova objavljenih u dnevnim novinama *Glas Srpske* i *Nezavisne novine*.

Dnevne novine su najčešće modifikovale izvještaje različitih agencija, uključujući i izvještaje agencije SRNA, te ih tako objavljivale. Najčešće izmjene na tekstovima odnosile su se na njihovu dužinu jer su bili kraći u poređenju sa izvornim izvještajima.

Glas Srpske je u prvoj godini suđenja objavio oko 150 tekstova, a *Nezavisne novine* manje od 70.

Ipak, najmanje svog prostora, a prema podacima dobivenim kroz *press clipping*, posvetio je sedmični magazin *Novi Reporter*, koji je u prvoj godini suđenja objavio samo tri teksta.

Interesantno je da *Nezavisne novine* u junu 2010. nisu objavile niti jedan tekst, a u augustu i oktobru iste godine samo po jedan. U istom periodu SRNA je objavila 91 izvještaj.

Pažnja medija u RS-u za ovaj proces je varirala, te se tako broj tekstova mijenjao iz mjeseca u mjesec, zavisno od procjene koliko su određeni događaji interesantni široj javnosti.

Najviše izvještaja je objavljeno u oktobru 2009. godine, kada je počelo suđenje Karadžiću. Taj period je bio najproduktivniji za dnevne novine *Glas Srpske* i *Nezavisne novine* jer su objavile najviše tekstova – 24, odnosno 17.

Zainteresovanost dnevnih novina za glavni pretres, najvažniji dio suđenja, kada se saslušavaju svjedoci i izvode dokazi strana u postupku, nije bila toliko izražena i u tom periodu je primjetno opao broj objavljenih tekstova.

Izvještaji sa sjednica na kojima su saslušavani svjedoci u okviru dokaznog postupka Optužbe često nisu sadržavali informacije o onome o čemu su svjedoci govorili, kao ni krivičnim djelima koja se optuženom stavljaju na teret.

Također, određeni broj tekstova je bio jednostrano napisan i sadržavali su samo one dijelove iskaza koji idu u prilog Karadžićevim tvrdnjama. Takvim pristupom čitaocima nije ponuđeno dovoljno informacija, ali ni objektivna slika ovog procesa.

Iako veliki broj tekstova nije ispunio osnovna novinarska pravila, ipak je zabilježen određeni broj onih koji su napisani na adekvatan način. Ti izvještaji odnosili su se najčešće na različite podneske optuženog tokom prve godine suđenja, i u najvećem broju sačinili su ih novinari agencije SRNA.

Početak postupka

Tokom oktobra 2009. godine, na početku procesa, analizirani mediji u Republici Srpskoj objavili su 55 tekstova, uglavnom posvećenih Karadžićevom zahtjevu za odgađanje suđenja, imenovanje rezervnog branioca i izlaganje uvodne riječi Tužilaštva.

Kako bi pridala poseban značaj Karadžićevim zahtjevima i odlukama Pretresnog vijeća o tim zahtjevima, SRNA je u tom periodu objavila nekoliko tekstova u kojima su istaknuti stavovi članova pravnog tima Karadžića o različitim pitanjima bitnim za suđenje.

Nekoliko dana pred početak postupka, Goran Petronijević, član pravnog tima Odbrane, govorio je o Karadžićevoj namjeri da ne prisustvuje ročištu na kojem će Tužilaštvo iznijeti svoju uvodnu riječ, te je konstatovao da postoji vjerovatnoća da Pretresno vijeće imenuje rezervnog branioca "protiv volje optuženog".

Petronijević je tada rekao da je Odbrana tražila odgodu suđenja kako bi se bolje pripremila za ovaj proces, te da im imenovanje rezervnog branioca ne bi bilo od velike pomoći.

"Znači, treba najmanje dve godine da se prouče dokumenti, a mi tražimo samo deset meseci odgode. U čemu je onda problem – znači imaju loše namere, a nije u pitanju vreme", izjavio je Petronijević za agenciju SRNA.

Pored mišljenja Petronijevića, taj izvještaj nije ponudio informacije o stavovima Tužilaštva ili Pretresnog vijeća o problemima o kojima on govori. Pored toga, u tekstu su navedeni i podaci o broju krivičnih djela koja se optuženom stavljaju na teret i obimnom dokaznom materijalu, čime se željelo ukazati na težak položaj u kojem se Odbrana nalazi. Takvim pristupom čitaoci nisu dobili kompletnu i objektivnu sliku samog procesa.

Na sličan način su pisale i *Nezavisne novine* u tekstu "Karadžiću danas počinje suđenje" od 26. oktobra 2009. godine, gdje su poseban akcent stavile na "nedovoljno vrijeme za odbranu".

Ni u tom tekstu nisu ponuđene informacije o odlukama Pretresnog vijeća i stavovima Tužilaštva kako bi čitaoci mogli steći objektivnu sliku o tome zbog čega se Karadžić žali na manjak vremena, te da li je njegova žalba opravdana.

U tom periodu *Novi Reporter* je objavio duži tekst pod naslovom "Najjači adut za produženje rada Tribunala" novinara Slobodana Durmanovića, u kojem on u dijelovima odvojenim međunaslovima "Namere tužilaštva" i "Namere odbrane" iznosi navodne argumente Tužilaštva i Odbrane.

"(...) S druge strane, Tužilaštvo će morati da uloži poprilične napore da ubedi Sudsko veće da se navodni genocid dogodio i u Bratuncu, Brčkom,

Foči, Ključu, Kotor-Varoši, Prijedoru, Sanskom Mostu, Višegradu, Vlasenici i Zvorniku. Takav zaključak Tužilaštvo izvodi iz sopstvene tvrdnje da je u pomenutim opštinama od 31. marta do samog kraja 1992. godine 'kampanja progona muslimana i/ili bosanskih Hrvata' imala cilj navodno 'uništenje značajnog dela grupe' tih naroda", navodi se u tom tekstu.

U tom izvještaju novinar dalje piše: "Tužilaštvo doslovno tvrdi da je 'namera da se te grupe delimično unište manifestovana na najekstremniji način' u pomenutim opštinama, što će reći da su vodeći ljudi Tužilaštva Alen Tieger i Hildergarerc Reclaf, ubeđeni da mogu da urade ono što za rukom nije pošlo ni zastupnicima BiH u sporu sa Srbijom."

BiH je 1993. godine pred Međunarodnim sudom pravde podnijela tužbu protiv Savezne Republike Jugoslavije, koju su tada činile Srbija i Crna Gora, zbog genocida. Odluku po toj tužbi Međunarodni sud pravde donio je 26. februara 2007. godine, kada je Srbiju oslobodio optužbe za počinjenje genocida i proglasio je odgovornom zbog propusta da spriječi genocid u Srebrenici, kao i da kazni ili izruči Tribunalu počiniocetog zločina

Durmanović u tekstu najavljuje početak suđenja Karadžiću i direktno ističe svoje stavove o pojedinim zločinima. Mada je uloga novinara takva da ne bi smio da iznosi subjektivne stavove u tekstovima, a posebno ne u sudskim izvještajima, u ovom slučaju to nije ispoštovano._

Ipak, najveća pažnja medija posvećena je uvodnoj riječi Tužilaštva. Dnevne novine *Glas Srpske* i *Nezavisne novine* pozorno su pratile ovaj dio procesa i objavljivale tekstove svaki dan. Izvještaji su bili približno jednaki – ponudili su djelimične informacije o osnovnim tezama Optužbe i zločinima za koje se Karadžić tereti._

Nezavisne novine su 28. oktobra 2010. godine objavile tekst pod naslovom "Suđenje Karadžiću počelo bez njega", u kojem je novinar Dejan Šajinović djelimično prenio uvodnu riječ Tužilaštva, dok je jedan dio teksta posvetio i dešavanjima izvan sudnice:

"Zgrada Tribunala 'opasana' je reportažnim kolima, satelitskom televizijskom i radio-opremom, a iz predsoblja sudnice i sa galerije glavne sudnice izvještava više od stotinu novinara iz cijelog svijeta."

Iako je Šajinović na ovaj način želio dočarati čitaocima kakva je bila zainteresovanost medija za ovaj dio suđenja, ipak u ovakvom tekstu za tim nije bilo potrebe. Iz njega su čitaoci saznali više detalja koji se ne tiču suštine suđenja, nego informacija o procesu na koji se čekalo dugi niz godina.

S druge strane, SRNA je u svojim izvještajima, prema *press clippingu* do kojeg je BIRN došao, imala fokus na nepojavljivanju Karadžića na suđenju i problematici s kojom se suočava Odbrana, što je ilustrovano kroz iznesene stavove različitih pravnika.

Predrag Radulović, advokat iz Banje Luke, za agenciju SRNA rekao da "Tribunal nije korektno postupio prema Karadžiću" jer mu nije dat dodatni rok za proučavanje optužnice, dok je Petronijević kazao da je "Tužilaštvo manipulisalo Sudskim vijećem".

"Cilj Tužilaštva bila je jedna vrsta manipulacije, da navede Sudsko veće da odbranu uvuče u sudnicu nespremnu i dobije prvu rundu protiv Karadžića.

To je kao kada bi u areni imali jednog sa mačem, a drugog sa vezanim rukama", kazao je Petronijević u izvještaju od 27. oktobra 2009. godine.

U svim tekstovima SRNA ističe da se "Karadžić nije pojavio u sudnici jer nije imao dovoljno vremena za pripremu", a pri tome svoje navode ničim ne argumentuje. Iz izvještaja ove novinske agencije čitaoci nisu mogli zaključiti ni da je Tužilaštvo iznosilo uvodnu riječ, kao ni šta je Optužba istakla da će dokazati tokom suđenja, jer ti podaci nisu spomenuti. Da nije bilo drugih medija koji su izvještavali s tog ročišta, javnost je mogla ostati zapitana da li je suđenje uopšte i počelo.

Takvim pristupom izvještavanju o suđenju ostavlja se prostor za manipulacije i zaključak da je novinska agencija unaprijed zauzela određene stavove o samom procesu jer nije ponudila informacije o uvodnoj riječi Optužbe.

S druge strane, mediji su detaljno prenijeli uvodnu riječ optuženog Karadžića iznesenu 1. i 2. marta 2010. godine.

Glas Srpske je objavio dva duža teksta koja su u potpunosti bila posvećena uvodnoj riječi optuženog, u kojima su ponuđene i sažete informacije o zločinima koji se Karadžiću stavljaju na teret, dok su *Nezavisne novine* pratile samo prvi dan iznošenja uvodne riječi.

Najviše pažnje uvodnoj riječi optuženog posvetila je SRNA, koja je objavila četiri duža teksta, s tim da su tačke optužnice samo šturo navedene u jednom od izvještaja.

O načinu na koji su mediji u Republici Srpskoj izvijestili javnost o uvodnim riječima Optužbe i Odbrane može se zaključiti i poređenjem naslova.

Dnevne novine u tekstovima objavljenim krajem oktobra 2009. godine, kada je Tužilaštvo iznosilo uvodnu riječ, imale su sljedeće naslove: "Suđenje počinje bez Radovana Karadžića", "Suđenje počelo bez Radovana Karadžića", "Radovan Karadžić se nije pojavio na početku suđenja" i "Suđenje Radovanu Karadžiću počelo bez njega".

Jedini zaključak koji su mogli izvesti čitaoci bio je da je suđenje počelo bez optuženog, koji se nije pojavio u sudnici, ali ne i steći sliku o onome što Tužilaštvo želi dokazati tokom procesa. Iznošenje uvodne riječi Karadžića je ipak drugačije najavljeno u naslovima dnevnih novina.

"Cilj Srba u BiH bio očuvanje Jugoslavije", "Srbi su branili svoje teritorije" i "Karadžić: Srpsko pitanje bilo pravedno i sveto" naslovi su u kojima su istaknuti stavovi optuženog o uzrocima rata i "opravdana" uloga pojedinih učesnika u njemu.

Mediji u Republici Srpskoj su, kada je riječ o uvodnim riječima strana u postupku, bili više naklonjeni optuženom jer su u tekstovima iz oktobra 2009. godine "zanemarili" zločine za koje se tereti, a u izvještajima objavljenim u martu 2010. oni su tek šturo navedeni.

Tekstovi kojima je javnost izvještavana o argumentima Tužilaštva bili su većinom fokusirani na težak položaj optuženog, koji "nije imao dovoljno vremena da pripremi odbranu", dok su u onima o uvodnoj riječi Karadžića detaljno navedeni stavovi optuženog.

“Opstrukcije Odbrane”

U periodu između iznošenja uvodnih riječi Optužbe i Odbrane vladalo je djelimično zatišje u izvještavanju o ovom procesu jer je Sudsko vijeće donijelo odluku da se optuženom imenuje rezervni branilac i da se suđenje odgodi za mart 2010. godine.

Najveća pažnja u tom periodu posvećena je zahtjevima Karadžića za dokumentima iz različitih država, kao i problemima oko isplate sredstava za njegovu odbranu.

I u tim tekstovima najčešće su iznošena objašnjenja samo jedne strane u postupku – Odbrane, dok su stavovi Sudskog vijeća i Tužilaštva “zanemareni”.

U tekstu agencije SRNA od 11. novembra 2009. godine, koji je dan kasnije objavio *Glas Srpske* pod naslovom “Obustavljaju rad jer im Hag nije platio”, direktno se optužuju Pretresno vijeće i Tužilaštvo za “onemogućavanje pripreme odbrane”. Jedinu sagovornik agencije SRNA u ovom tekstu bio je ponovo Petronijević, član Karadžićevog pravnog tima, koji je kašnjenja u isplati branilaca definisao kao “opstrukciju odbrane”.

Ni u ovom tekstu, kao ni ranijim izvještajima ove agencije, nisu ponuđeni argumenti za iznesene optužbe Petronijevića, kao ni dodatne informacije kojima bi se detaljnije objasnila problematika o kojoj se govori.

Na sličan način napisan je i tekst “*Harvi treba da pročita 10.000 stranica dnevno*”, koji su *Nezavisne novine* objavile 24. novembra 2009. godine pozivajući se na agenciju SRNA.

“Odbrana je u više navrata ukazivala da joj je Tužilaštvo predalo oko milion stranica materijala i tražila dodatno vrijeme za pripremu. Budući da advokat Harvi ima 100 dana da se sam pripremi, dnevna količina materijala za čitanje je oko 10.000 stranica”, navodi se u tom tekstu.

I ovdje se, sudeći po naslovu teksta, željelo ukazati na “probleme Odbrane” i skoro pa nemoguće pripreme Richarda Harveyja, Karadžićevog rezervnog branioca, za nastavak suđenja koji je najavljen za 1. mart. Tekst ne nudi informacije iz kojih bi čitaoci mogli donijeti bilo koji drugi zaključak osim da je optuženi unaprijed osuđen i da neće biti u mogućnosti da se adekvatno brani.

O zločinima koji se “nisu desili”

Najveći broj tekstova u medijima u Republici Srpskoj koji su bili predmet ove analize objavljen je tokom saslušanja svjedoka Tužilaštva, i to u periodu od aprila do oktobra 2010. godine. U tom periodu napisano je ukupno 313 tekstova, od kojih je najviše objavila novinska agencija SRNA (više od 200).

Nezavisne novine su pokazale najmanje interesa za ovaj dio suđenja i objavile su, prema podacima dobivenim kroz *press clipping*, svega 16 tekstova, dok je sedmični magazin *Reporter* objavio samo dva teksta, od kojih nijedan u prvih deset mjeseci 2010. godine.

Iako je glavni pretres najvažniji dio suđenja, kojem se treba posvetiti posebna pažnja jer Tužilaštvo i Odbrana iznose svoje teze, mediji u RS-u nisu

shvatili ozbiljno tu fazu postupka. Većina iskaza svjedoka je površno prenesena i iz takvih izvještaja čitaoci nisu mogli dobiti kompletnu sliku toka suđenja.

Prvi svjedok Tužilaštva saslušan je 13. aprila 2010. godine. Ahmet Zulić, bivši zatočenik iz Sanskog Mosta i logora Manjača, govorio je o zločinima koje je preživio tokom 1992. godine i zatočeništvu u različitim objektima.

SRNA je sačinila dva izvještaja sa ovog ročišta – prvi, cjelokupno posvećen tehničkim detaljima koji su manje važni za ovo suđenje, te drugi u kojem su istaknuti jedino dijelovi svjedočenja koji potencijalno idu u prilog optuženom.

Dnevne novine *Glas Srpske* i *Nezavisne novine* preuzele su samo prvi izvještaj i čitaocima prenijele sljedeće: "Početak procesa kasnio je 15-ak minuta, ali nije objašnjeno zašto.

Karadžić se u sudnici pojavio na vrijeme, kao i zastupnici optužbe, a osoblje Tribunala je uoči zasjedanja provjeravalo tehniku za sudskim stolovima."

Suština Zulićevog iskaza nije došla do čitalaca, zbog čega je sigurno mnogi-ma ostalo nejasno zašto je ovaj svjedok i pozvan da dâ iskaz. Zanimljivo je da su novinari agencije SRNA s inicijalima L.J.G. i D.A. u tekstu s ročišta kada je saslušavan Zulić pisali o kašnjenju sjednice, što inače nije ništa neobično, a ne o iskazu svjedoka.

Na sličan način SRNA je izvijestila javnost o iskazu svjedoka Bakira Nakaša, nekadašnjeg direktora Vojne bolnice u Sarajevu. Nakaš je na suđenju 14. septembra 2010. godine govorio o granatiranju te ustanove i Sarajeva tokom četverogodišnje opsade, ali je SRNA nakon njegovog višesatnog svjedočenja objavila svega dvije rečenice:

"Bakir Nakaš je izjavio da je za tu bolnicu najteži period bio od 13. do 16. maja 1992. godine, kada je na nju ispaljeno četrdesetak granata. Nakaš je negirao Karadžićeve tvrdnje da je 'džamija Magribija bila stovarište municije za Armiju BiH i da se iz nje pucalo na Državnu/Vojnu bolnicu.'"

SRNA u tom slučaju nije bila usamljena jer ni drugi mediji nisu posvetili adekvatnu pažnju svjedočenju Nakaša.

Prema podacima iz *press clippinga*, SRNA je bila jedini medij u Republici Srpskoj koji je objavio podatak da je Nakaš dao iskaz pred Tribunalom u Haagu, iako se značajan dio Karadžićeve optužnice odnosi na događaje u Sarajevu o kojima je govorio ovaj svjedok.

S druge strane, veliku pažnju i najveći broj tekstova sa saslušanja svjedoka mediji u Republici Srpskoj su objavili tokom svjedočenja Momčila Mandića, nekadašnjeg zamjenika ministra unutrašnjih poslova RBiH i potom ministra pravde Republike Srpske. U tim su tekstovima, za razliku od većine drugih izvještaja u kojima su ukratko, i često šturo, preneseni detalji iskaza svjedoka, čitaocima ponuđene detaljne informacije o Mandićevom svjedočenju.

Primjer teksta u kojem su mediji potpunu pažnju posvetili svjedočenju Mandića, dok su iskazi drugih svjedoka zanemareni, objavio je *Glas Srpske* u broju koji je izašao 17. i 18. jula 2010. godine.

U tekstu "Mladić slao ministre da hrane svinje" nepoznatog autora navodi se da je optuženi Karadžić završio ispitivanje Mandića, koji je govorio o "samo-

volji" Ratka Mladića*, koji je 1993. godine navodno uhapsio deset ministara i poslao ih u "Han-Pijesak da 10-ak dana hrane svinje".

Na istom ročištu, Tužilaštvo je saslušalo i svjedoka Milana Mandilovića, ljekara iz Vojne bolnice u Sarajevu, koji je govorio o granatiranju tog objekta. U izvještaju *Glasa Srpske*, o saslušanju ovog svjedoka navodi se sljedeće: "Karadžić je u petak prijepodne završio unakrsno ispitivanje Mandića, a tužioci su u nastavku suđenja izveli svog sljedećeg svjedoka, sarajevskog ljekara Milana Mandilovića."

Zašto je Mandilović saslušan i o čemu je govorio čitaoci teksta nisu saznali. Autor tog teksta je procijenio da su informacije o ulozi Mladića u dešavanjima koja nisu predmet optužbe važnije od iskaza svjedoka koji je govorio o događajima što se stavlja u teret Karadžiću.

Tokom saslušanja Momčila Mandića i Johna Wilsona, bivšeg šefa posmatrača UN-a u BiH, mediji su na neobičan način prenijeli dešavanja u sudnici.

U oba slučaja početak teksta je činio dio iskaza svjedoka koji nije bio relevantan za suđenje, nego je opisivao "opuštenu atmosferu" u sudnici. Novinari agencije SRNA s inicijalima L.L.G. i V.J. su izvještaj s ročišta 6. jula 2010. godine, kada je Mandić davao iskaz, započeli opisom razgovora svjedoka i optuženog Karadžića na sljedeći način:

"Bivši predsjednik RS-a Radovan Karadžić počeo je danas unakrsno ispitivanje svjedoka Momčila Mandića pred Haškim tribunalom pozdravom 'dobar dan, gospodine ministre', a Mandić uzvratilo sa 'dobar dan, gospodine predsjedniče'."

Na sličan način je novinar s inicijalima L.L.G. sačinio izvještaj 23. juna 2010. godine, kada je John Wilson svjedočio pred Tribunalom u Haagu:

"Bivši predsjednik RS-a Radovan Karadžić završio je danas unakrsno ispitivanje svjedoka optužbe Džona Vilsona prognozom da će Srbija večeras na fudbalskoj utakmici pobijediti Australiju.

'Je li tako da će biti 3:0 za Srbiju?', pitao je Karadžić.

'Vjerovatno će pobijediti Srbi', odgovorio je Vilson, penzionisani general australijske vojske."

Novinari bi u praksi trebali prenijeti što više informacija sa suđenja, ali onih relevantnih ili, u slučajevima poput ovih, onda znati procijeniti koje su informacije važnije za izvještaj, te ih na osnovu toga i koristiti u tekstu. U svakom slučaju, takvi podaci ne bi trebali činiti prvi dio teksta jer, iako se novinaru možda čini da će čitaocima biti zanimljiviji, ipak treba voditi računa i o njihovoj relevantnosti, odnosno da li govore nešto konkretno o procesu.

Velika pažnja medija posvećena je zdravstvenom stanju optuženog Karadžića tokom septembra i oktobra 2010. godine.

U izvještaju od 14. oktobra 2010. godine sa saslušanja Mirze Sabljice, forenzičkog balističara Centra službi bezbjednosti (CSB) iz Sarajeva, novinari s inicijalima L.J.G. i M.Đ. su "zanemarili" iskaz svjedoka, dok je fokus bio samo na optuženom: "Karadžić je djelovao umorno, govorio je otežano i usporeno, zaboravljao je da uključi mikrofon, a svjedoku je više puta postavljao isto pitanje."

O svjedočenju Sabljice novinari agencije SRNA su napisali sljedeće: "Unakrsno ispitivanje forenzičkog balističara CSB-a iz Sarajeva Mirze Sabljice je okončano i očekuje se da tužilaštvo u toku dana izvede narednog svjedoka. Sabljica je učestvovao u istragama o šezdesetak snajperskih incidenata u Sarajevu, kao i u istrazi o granatiranju na Markalama 5. februara 1994. godine."

I *Glas Srpske* u izvještaju od 1. oktobra 2010. godine pod naslovom "Karadžić bolestan" govori jedino o njegovom zdravstvenom stanju, a o svjedočenju Sabljice je navedeno da je saslušan tog dana na ročištu.

O zdravstvenom stanju optuženog svakako treba izvijestiti javnost, ali novinari također trebaju da vode računa o izbalansiranosti teksta. Da bi se za izvještaj moglo reći da je kvalitetan, on mora sadržavati relevantne informacije o onome o čemu je govoreno na sjednicama, bilo da se radi o tezama i dokazima Optužbe ili Odbrane, ili u konkretnom slučaju o iskazu svjedoka.

REGION (SRBIJA, HRVATSKA I CRNA GORA)

Nezainteresovanost medija

Za razliku od medija u Bosni i Hercegovini koji su od početka suđenja Radovanu Karadžiću gotovo svakodnevno izvještavali o ovom procesu, prema rezultatima analize koju je proveo BIRN, regionalni mediji su pokazali znatno manji interes.

Analizirajući izvještavanje regionalnih medija o prvoj godini suđenja Karadžiću, novine iz Hrvatske, Srbije i Crne Gore koje su bile predmet ove analize, od oktobra 2009. do oktobra 2010. godine su objavile svega 95 tekstova.

Dnevne novine iz Hrvatske čije je izvještavanje analizirano – *Vjesnik*, *Slobodna Dalmacija* i *Jutarnji list* – objavile su 28 tekstova. Najmanji interes za suđenje Radovanu Karadžiću pokazali su crnogorski mediji. U *Vijestima*, *Danu* i *Pobjedi* za godinu dana objavljeno je samo 16 tekstova, dok su mediji u Srbiji – *Politika*, *Blic* i *Večernje novosti* – pokazali najviše interesa i objavili ukupno 51 tekst.

Prema ukupnom broju objavljenih tekstova u analiziranim novinama, čini se da je u prvoj godini suđenja Karadžiću vladala nezainteresovanost za izvještavanje o tom postupku. Interes medija za suđenje nije se naročito povećao ni u trenutku kada su strane u postupku iznosile svoje uvodne riječi, u oktobru 2009. i martu 2010. godine.

Najmanje tekstova objavljeno je u *Slobodnoj Dalmaciji* (Hrvatska) i crnogorskim *Vijestima*. U tim novinama, u periodu od oktobra 2009. do oktobra 2010. godine, objavljena su samo po dva teksta. Nasuprot tome, o suđenju Karadžiću su najviše pisale srbijanske *Večernje novosti*, koje su za godinu dana objavile 22 teksta, ali i pokazale najveći interes za izvještavanje o svjedočenjima.

Najveći broj tekstova objavljen je u oktobru 2009. godine, uoči samog početka suđenja.

Mediji iz regiona, dakle, nisu kontinuirano izvještavali o ovom procesu, zbog čega javnost nije imala priliku da se u potpunosti upozna s tokom tog dijela dokaznog postupka Optužbe u predmetu protiv Karadžića, zatim u martu naredne godine, kada je optuženi iznio svoju uvodnu riječ. Sam dokazni postupak Optužbe, čini se, tim medijima nije bio posebno interesantan, te uglavnom nisu izvještavali o suđenju ili su tek povremeno objavljivali poneku informaciju.

“Suđenje vijeka”

Najviše pažnje mediji iz regiona su posvetili samom početku suđenja Radovanu Karadžiću, odnosno tome kada će suđenje početi, da li će se optuženi pojaviti pred Pretresnim vijećem, njegovom nepojavljivanju u sudnici prilikom iznošenja uvodne riječi Optužbe, mogućnostima za nametanje branioca i drugim, “tehničkim” detaljima postupka.

Dnevne novine su počele objavljivati detaljnije tekstove tek u trenutku kada je počelo suđenje, koje crnogorski *Dan* u jednom od svojih tekstova naziva “suđenjem vijeka”. Međutim, fokus svih tekstova je bio na Karadžićevom nepojavljivanju pred sudijama, a novinari dalje uglavnom pokušavaju odgovoriti na pitanje – koje su mogućnosti za daljnji nastavak ovog procesa, odnosno da li će optuženom biti nametnut branilac.

Od svih novina u regionu koje su bile predmet analize, *Večernje novosti* iz Srbije su u oktobru 2009. godine objavile najviše tekstova, njih ukupno šest. Za razliku od medija u Hrvatskoj i novine *Dan* u Crnoj Gori, koji su “navijački” pristupili izvještavanju iz sudnice, *Večernje novosti* su o najavi početka suđenja i mogućnosti nepojavljivanja optuženog pred sudijama pisale bez pokušaja da zaključuju umjesto čitalaca i bez komentara autora.

Pobjeda iz Crne Gore je, također, najviše tekstova objavila na početku suđenja, bez dodavanja svojih komentara.

Srbijanski *Blic* je u oktobru 2009. godine objavio samo jedan tekst, zasnovan na informacijama o uvodnoj riječi Tužilaštva preuzetim od agencije *Tanjug*. U tom tekstu je pokušano da se odgovori na pitanje – pod kojim uvjetima bi optuženi mogao prisustvovati suđenju. Opciju nametanja branioca Karadžiću taj list je ocijenio kao “daleko nepopularnu”.

U tekstu *Jutarnjeg lista* od 27. oktobra 2009. godine koji govori o tome da li će optuženom biti nametnut branilac kaže se, između ostalog, da Carl Bildt, švedski ministar vanjskih poslova, nastoji pomoći bh. političarima. Ta tvrdnja je ilustrovana Bildtovom izjavom: “Dok se suci u Haagu muče suditi Karadžiću, ministri vanjskih poslova EU su na sastanku u Luxembourggu tražili način kako pomoći BiH”.

Većina tekstova objavljenih na početku suđenja Karadžiću sadrži informacije o dolasku predstavnika udruženja žrtava iz Srebrenice u Haag. Međutim, samo se jedna vijest odnosi na reakcije preostale bosanskohercegovačke javnosti na suđenje. Tu reakciju je prenio *Vjesnik*, čiji je dopisnik iz Sarajeva izjave članova udruženja žrtava rata preuzeo od *BIRN – Justice Reporta*.

Iako su na početku suđenja mediji pokazali veći interes za pisanje o sudskom procesu, novinarski izvještaji su bili više fokusirani na nepojavljivanje optuženog u sudnici nego na sadržaj uvodne riječi tužioca Alana Tiegera, odnosno suštinu optužbi protiv Karadžića.

Za razliku od crnogorskih medija, koji u svom cjelokupnom godišnjem izvještavanju konstantno koriste izvještaje agencija (*Beta*, *SRNA*, *Tanjug*, *FoNet*), *Vjesnik* i *Jutarnji list* imaju svoje izvještače u Haagu. Ipak, novinar *Vjesnika* prvog dana suđenja više komentariše Karadžićevo ponašanje, odnosno njegov nedolazak u sudnicu, nego što prenosi ono što se događa u sudnici.

Jurica Körbler, novinar *Vijesnika* objašnjava "Karadžićevu taktiku": "Zaboravio je i tom prilikom najaviti da će rasvijetliti sve strašne zločine koje je osobno naredio, što je naravno i ključno kada je riječ o njegovom suđenju. Karadžić bi po već viđenom scenariju u Haagu želio ispolitizirati svoj slučaj, govoriti o nekom fantomskom prekranju povijesti i istine, sve u namjeri da optuži druge, a amnestira sebe i zločinački pokret koji je predstavljao."

Jutarnji list u svom narednom tekstu, objavljenom povodom Karadžićevog odbijanja da se i u nastavku suđenja pojavi pred sudijama, veći dio izvještaja posvećuje opisu enterijera sobe u kojoj optuženi boravi od kada je pritvoren.

Autor teksta za sobu Radovana Karadžića kaže da je "kao hotel s pet zvjezdica". On daje detaljan opis svega što je optuženom stavljeno na raspolaganje u toj prostoriji, kao što su "prostran ormar za ručnike", "televizor s kablskom mrežom", "automatski i čvrst ležaj s anatomskim jastukom", i objašnjava da mu je na raspolaganju i "sportski instruktor", kao i "mogućnost učenja jezika i informatike".

Mediji u Crnoj Gori koji su pisali o ovom dijelu suđenja potrudili su se da daju više podataka iz optužnice protiv Karadžića i prenesu informacije o vremenenu potrebnom za izvođenje dokaza Optužbe.

Crnogorska *Pobjeda* je tako u tekstovima objavljenim na početku suđenja nastojala čitaocima ponuditi što više informacija. Tako je 27. oktobra 2009. godine preko cijele stranice objavljen tekst o početku suđenja, pod naslovom "Optuženi se nije pojavio u sudnici", u kojem su prenesene sve značajnije informacije o pripremama za suđenje i dat detaljan uvid u sadržaj optužnice.

"Haška posla"

Po završetku iznošenja uvodne riječi Tužilaštva i u iščekivanju odluke Pretresnog vijeća o načinu odbrane Radovana Karadžića, interes za izvještavanje medija o suđenju naglo opada. Svi analizirani mediji su tokom novembra objavili ukupno 14 tekstova. A, ponovno interesovanje mediji pokazuju tek nakon što je Sekretarijat Tribunala, po nalogu Pretresnog vijeća, imenovao Richarda Harveyja za Karadžićevog branioca u novembru 2009. godine.

U periodu od kraja oktobra pa sve do imenovanja novog Karadžićevog branioca, mediji u Hrvatskoj su objavljivali vijesti uglavnom fokusirane na Karadžićevu Odbranu, članove njegovog pravnog tima, te odgodu suđenja do 1. marta 2010. godine.

Sličan fokus izvještavanja zastupljen je i u crnogorskim medijima, koji u tom periodu uglavnom nude kratke vijesti preuzete od agencija. Srbijanski mediji su u tom periodu objavili samo dva teksta, od kojih jedan u *Politici*, a drugi u *Blicu*.

Vijest o imenovanju Harveyja za Karadžićevog branioca je u vrlo sažetom obliku objavljena i u *Vjesniku* i *Jutarnjem listu*, dok u crnogorskim medijima nije data niti jedna informacija o toj odluci.

Kratku informaciju o novom braniocu optuženog *Vjesnik* je prenio uz objašnjenje da će suđenje biti nastavljeno u martu naredne godine. Drugi tekst

je objavio *Jutarnji list*, a autorica Snježana Pavić, izvještavajući o odluci Sekretarijata donesenoj po nalogu Pretresnog vijeća da se Karadžiću nametne advokat, kaže da je optuženom kao branilac "određen Britanac koji pred Haagom brani zapovjednika Oslobođilačke vojske Kosova" Lahija Brahimaja, a tekst nosi nadnaslov "Haška posla".

Lahiju Brahimaju, Ramušu Haradinaju i Idrizu Balaju je pred Tribunalom u Haagu suđeno za zločine OVK-a na Kosovu. Brahimaj je prvostepenom presudom Pretresnog vijeća osuđen na šest godina zatvora., dok su Haradinaj i Balaj oslobođeni optužbi. Žalbeno vijeće je, međutim, u julu 2010. godine naložilo djelimično ponavljanje suđenja. Početak postupka protiv Brahimaja, Haradinaja i Balaja je zakazan za 18. avgust 2011.godine.

Iako mediji u Srbiji nisu objavili niti jednu vijest o imenovanju Harveyja za Karadžićevog branioca i razlozima za donošenje te odluke, sve analizirane novine iz te zemlje su redovno izvještavale o nemogućnosti optuženog da se žali na dodjelu branioca.

Tako *Politika* navodi da Karadžić "neće moći da uloži žalbu na odluku Haškog suda da mu dodeli branioca, pošto je bojkotovao sudsku proceduru". *Blic* i *Večernje novosti* također samo izvještavaju o Karadžićevom neprihvatanju branioca.

Večernje novosti su 28. decembra 2009. godine objavile intervju s Karadžićem, koji je u "pauzi priprema za 'proces stoleća', našao vremena da, prvi put posle više od 13 godina, govori za neki od srpskih medija".

U tom intervjuu optuženi govori o godinama svog skrivanja, svom lažnom identitetu doktora Dragana Dabića, o navodnom sporazumu s Richardom Holbrookeom, Dejtonskom mirovnim sporazumu, mogućnostima da se izbjegne rat u BiH, pripremi svoje odbrane pred Haškim tribunalom, te načinu na koji provodi svoje vrijeme u pritvoru.

Minimalističko izvještavanje

Dok period od prva tri mjeseca od početka suđenja karakteriše slab interes medija za izvještavanje o suđenju Radovanu Karadžiću, u narednih godinu dana je sveden na minimum. U januaru i februaru 2010. godine u analiziranim medijima objavljena su svega dva teksta o suđenju Karadžiću.

Uprkos odgodi suđenja do 1. marta 2010. godine, optuženi je u međuvremenu podnosio brojne zahtjeve Pretresnom vijeću, ali ih mediji nisu tretirali kao dovoljno važne da bi ih objavili.

Jednu od vijesti objavljenih u tom periodu nalazimo u *Večernjim novostima*, a odnosi se na Karadžićev zahtjev da Pretresno vijeće izda obavezujuće naloge nekim zemaljama, među kojima i BiH, da mu dostave dokumente o "naoružavanju bosanskih muslimana".

Drugi tekst je objavljen u crnogorskim *Vijestima* i on se ne odnosi direktno na sam proces, već na pretres kuće Ratka Mladića, iz koje su zaplijenjeni određeni dokumenti. Taj tekst je važno spomenuti jer je prvi u toj novini u kojem se, iako u samo jednoj rečenici, uopšte spominje suđenje Karadžiću.

U toj rečenici se kaže da bi se suđenje Karadžiću pred Tribunalom u Haagu trebalo završiti do 2014. godine.

Iznošenje Karadžićeve uvodne riječi u martu 2010. godine izazvalo je pojačan interes medija za izvještavanje o postupku, pa tako, naprimjer, *Slobodna Dalmacija* objavljuje dva teksta, iako do tada uopšte ne izvještava o suđenju Karadžiću, što je inače slučaj i s *Vijestima*.

Slobodna Dalmacija u tekstu objavljenom 2. marta 2010. godine prenosi uvodnu riječ Karadžića, kojeg naziva "ironičnim zločincem", a fokus je na Karadžićevom iznošenju tačaka optužnice u kojima se spominje i Republika Hrvatska. Taj tekst nosi naslov: "Hvala Tuđmanu na pomoći u obrani".

Narednog dana *Slobodna Dalmacija* objavljuje još jednu vijest – da Tribunal od Hrvatske traži da dostavi dokumente koji se odnose na krijumčarenje oružja u BiH preko Hrvatske u periodu od 1992. do 1995. godine. Sa objavljivanjem tog kratkog teksta *Slobodna Dalmacija* je završila sa izvještavanjem o procesu protiv Karadžića koji se vodi pred Haškim tribunalom za analizirani period.

Press clipping *Slobodne Dalmacije* zbog nedostupnosti arhive za period posljednja tri mjeseca (oktobar, novembar, decembar) 2009. godine, rađen je od januara do oktobra 2010. godine.

I drugi mediji u Hrvatskoj fokusirani su u svom izvještavanju na spominjanje Franje Tuđmana i uloge Hrvata u ratu od 1992. do 1995. godine u Karadžićevoj uvodnoj riječi. Autorica Snježana Pavić u *Jutarnjem listu* piše da je optuženi u svom obraćanju Sudu, "održao predavanja o povijesti, podmetanjima i teorijama zavjere".

Jutarnji list je istog dana objavio tekst pod naslovom "Karadžić je najgori ratni zločinac s područja bivše SFRJ". Autor Davor Butković konstataciju izrečenu u naslovu dopunjava u samom tekstu: "Da Slobodan Milošević nije umro u nizozemskom zatvoru, Radovanu Karadžiću pripalo bi drugo mjesto, bez dostojnog konkurenta."

Autor zanemaruje presumpciju nevinosti i Karadžića naziva zločincem prije nego je to sudski dokazano, te dodaje komentar: "Karadžićevu odbranu ne treba shvatiti ozbiljno: dokazi protiv ovog zločinca toliko su očigledni i snažni da Karadžić naprosto mora dobiti najveću moguću kaznu koju Haški sud može izreći (u ovom nam je trenutku iskreno žao što Haški sud ne predviđa smrtnu kaznu)." Tim riječima Butković komentariše jačinu dokaza Tužilaštva, bez da je izvođenje dokaza Optužbe i počelo.

Naredni tekst o suđenju *Jutarnji list* objavljuje već sljedeći dan i prenosi da je završeno iznošenje uvodne riječi optuženog. U toj kratkoj vijesti navodi se da je "suđenje opet prekinuto, na njegov zahtjev" (optuženog), ali bez ikakvog daljnjeg objašnjenja o razlozima tog prekida.

Jedan od najopširnijih tekstova o suđenju objavljenih u *Jutarnjem listu* nalazimo 6. marta 2010. godine, kada novinar Zoran Kusovac prepričava razgovore koje je "uz viski" vodio sa optuženim Karadžićem u vrijeme rata u BiH. Kusovac opisuje Karadžića iz tog doba kao osobu drugačiju i pristupačniju od ostatka "paljanskog rukovodstva", osobu "neobičnog" mentalnog sklopa, pjesnika i intelektualca. Kusovac u tom tekstu kaže: "Karadžić je ustajao kasno. Glumio je kozera i boema, točio novinarima viski."

Za razliku od *Jutarnjeg lista*, koji objavljuje više tekstova martu 2010. godine, *Vjesnik* je objavio tek dvije kratke vijesti o početku iznošenja uvodnih riječi, te o zahtjevu Karadžića Republici Hrvatskoj da mu dostavi određene dokumente.

Večernje novosti detaljno prenose iznošenje Karadžićeve uvodne riječi, kao i *Blic*, koji, osim onoga što je rečeno u sudnici, u tekstu prenosi i informaciju o hapšenju Ejupa Ganića na londonskom aerodromu.

Ejup Ganić, član ratnog Predsjedništva BiH, uhapšen je 1. marta 2010. godine u Londonu "na osnovu preliminarnog zahtjeva srbijanskih vlasti", zbog sumnje da je u maju 1992. učestvovao u napadu na kolonu Jugoslovenske narodne armije (JNA) u Dobrovoljačkoj ulici u Sarajevu. Sud u Londonu je 27. jula 2010. godine odbio zahtjev Srbije za izručenje Ganića. *Pobjeda* i *Dan* uopšte ne prenose iznošenje uvodnih riječi, dok *Vijesti* objavljuju jedan izvještaj o početku Karadžićevog izlaganja. Ta vijest počinje objašnjenjem da je Karadžić pred Tribunalom odbacio "odgovornost za neka od najvećih zvjerstava počinjenih u Evropi nakon Drugog svjetskog rata".

Nezainteresovanost za priče iz sudnice

Osim što mediji iz regiona nisu kontinuirano izvještavali o procesu, te samim tim nisu mogli ni pružiti jasnu sliku o prvom dijelu suđenja Radovanu Karadžiću, mali broj objavljenih tekstova pokazuje da je u analiziranim medijima vladao mali interes za praćenje "suđenja vijeka".

Hrvatske novine su naglo prestale pratiti suđenje nakon što je Karadžić završio iznošenje svoje uvodne riječi i niti jednom ne ustupaju medijski prostor za izvještaj s neke od narednih sjednica. Tek u nekoliko navrata objavljuju kraće vijesti o pljenidbi dnevnika Ratka Mladića i o zahtjevu upućenom iz Tribunala Republici Hrvatskoj za isporuku dokumenata o krijumčarenju oružja preko Hrvatske u toku rata.

U tekstu o krijumčarenju oružja autor kaže da je iz Hrvatske odgovoreno optuženom da može dobiti sve tražene dokumente, ali da se njemu to "očito ne dâ čitati". Tom viješću završeno je izvještavanje hrvatskih medija o prvoj godini suđenja Karadžiću.

Jedini izvještaj koji crnogorski *Dan* prenosi nakon uvodnih riječi strana u postupku jeste dio Karadžićevog unakrsnog ispitivanja američkog ambasadora Herberta Okuna.

Za razliku od izvještavanja u Hrvatskoj i Crnoj Gori, srbijanski mediji su dali mnogo više prostora izvještajima sa suđenja, iako su to uvijek samo dijelovi unakrsnog ispitivanja svjedoka od strane Karadžića.

U svojim tekstovima koje objavljuje od mjeseca aprila 2010. godine, *Blic* uglavnom tretira teme kao što su: razrješenje Karadžićevog branioca, njegov zahtjev za pauzu u suđenju i slično. Osim jedne najave o saslušanju svjedoka Tužilaštva, taj list ne prenosi ništa više u vezi sa svjedočenjima.

U odnosu na druge analizirane medije u regionu, *Politika* prenosi najviše tekstova (13) nakon što su počela saslušanja svjedoka na suđenju Karadžiću. Međutim, kao i drugi mediji koji pišu u tom periodu, i *Politika* svoje izvještavanje bazira samo na dijelu unakrsnog ispitivanja svjedoka.

Tako, naprimjer, izvještaj napisan nakon saslušanja prvog svjedoka počinje prenošenjem Karadžićevih negiranja masovnih ubistava o kojima je svjedok govorio. Također, iz svjedočenja Herberta Okuna izdvojeni su samo oni dijelovi u kojima optuženi objašnjava svjedoku ko je, po njemu, kriv za rat u BiH.

Svi naredni tekstovi su pisani na isti način – gotovo uvijek sadrže navode optužnice, ali zbog prenošenja isključivo dijelova iz unakrsnog ispitivanja, i generalno neredovnog izvještavanja, teško da se i čitanjem *Politike* ovaj proces mogao pratiti na zadovoljavajući način.

Propuštena prilika

Suđenje Radovanu Karadžiću, čini se, nije predstavljalo dovoljno važan događaj za regionalne medije kako bi ga kontinuirano i adekvatno prenosili, pa čak ni za one koji su ga spektakularno najavljivali. Mediji su najviše prostora "suđenju vijeka" dali na samom početku procesa, nakon čega se gotovo u potpunosti prestali izvještavati, da bi se u još samo jednoj fazi postupka – kada je Karadžić iznosio svoju uvodnu riječ – većina njih ponovo vratila "u sudnicu".

Mali broj objavljenih tekstova objašnjava i činjenica da su samo pojedine novine, i to samo na početku suđenja, imale svoje novinare koji su izvještavali iz Haaga. Sve ostale vijesti su redovno preuzimane od novinskih agencija.

Analizirane novine iz Crne Gore sve vijesti preuzimaju od agencija, a u jednom tekstu se kao izvor navodi pet novinskih agencija. Crnogorski mediji su vijesti najčešće preuzimali od agencija SRNA, *Beta* i *Tanjug*, dok su srbijanski mediji uglavnom prenosili izvještaje agencije *Beta*. Izvore koji su korišteni, međutim, nije bilo moguće precizno utvrditi jer se u trećini objavljenih tekstova uopšte ne navodi izvor vijesti.

Novinari pojedinih medija koji su izvještavali direktno iz sudnice imali su priliku da javnosti pruže potpunije informacije, ali su u većini slučajeva svojim komentarima isključili mogućnost za pružanje objektivnih i kvalitetnih informacija.

Hrvatski mediji su svojim pisanjem ostavili utisak određene ljutnje prema optuženom, nazivajući ga "zločincem". Termini koji su najčešće upotrebljavani pri opisu optuženog bili su "ironični zločinac", "ratni zločinac", a u korištenju takvih izraza je prednjačio *Jutarnji list*.

Nasuprot tome, u Srbiji i Crnoj Gori se uz Karadžićevo ime najčešće navodi "prvi predsjednik Republike Srpske", "bivši predsjednik Republike Srpske" ili "ratni lider bosanskih Srba".

Vijesti objavljene u medijima nakon završetka izlaganja uvodnih riječi u svim su novinama, osim *Politike*, uglavnom kratke i često bez navoda iz optužnice. U većini slučajeva nisu navedeni izvori informacija, tekstovi nisu potpisani ili su samo navedeni inicijali novinara.

Fokus novinarskog izvještavanja o suđenju u prvih godinu dana bio je različit u zavisnosti iz koje je zemlje novina. Hrvatski mediji tako najviše pažnje posvećuju Karadžićevom spominjanju Franje Tuđmana ili njegovih zahtjeva za isporuku dokumenata koji su u posjedu Republike Hrvatske.

S druge strane, srbijanski mediji zanemaruju glavno ispitivanje svjedoka i pažnju usmjeravaju na Karadžićeve teze. *Politika* je tako objavljivala tekstove zasnovane na Karadžićevom unakrsnom ispitivanju svjedoka, dok su čitaoci ostali uskraćeni za informacije o sadržaju iskaza svjedoka.

Dnevne novine uglavnom objavljuju vijesti i izvještaje, dok je za cijelu godinu objavljen samo jedan komentar, u kojem je izraženo žaljenje što Haški sud ne predviđa smrtnu kaznu koja bi se izrekla Karadžiću.

Glavne karakteristike medijskog praćenja suđenja Radovanu Karadžiću u prvoj godini suđenja ukratko odlikuju nedovoljan interes za suđenje, nedostatak kontinuiteta u izvještavanju, te fokusiranje na samo neke dijelove. Generalno, mediji u Hrvatskoj, Srbiji i Crnoj Gori su propustili priliku da pruže mogućnost javnosti da s razumijevanjem prati suđenje Radovanu Karadžiću.

SVIJET (SAD, EUROPA i AZIJA)

Mediji na ispitu profesionalizma

BIRN je izvršio pregled najznačajnijih međunarodnih dnevnih novina, agencija, kao i magazina. Nakon toga je izvršen odabir 23 najznačajnija svjetska medija. Oni su u periodu od oktobra 2009. do oktobra 2010. godine o suđenju Karadžiću pisali 161 put.

Najveći broj tekstova u zadatom periodu objavile su američke dnevne novine *The New York Times* (NYT) i britanski *The Guardian*.

Zanimljivo je istaći da je *The New York Times* u prvih godinu dana suđenja objavio oko 20 tekstova koji se tiču pitanja u vezi sa samim postupkom. U tom periodu *The Guardian* izdvaja samo nekoliko tekstova koji se tiču svjedočenja i samog suđenja, dok se ostali bave političkim temama u BiH povezanim sa suđenjem Karadžiću. *The Guardian* je objavio više tekstova u kojima je uspoređivao hapšenje Ejupa Ganića u Londonu u martu 2010. godine s Karadžićevim procesom u Haagu.

Pored ta dva lista, kvalitetno praćenje Karadžićevog suđenja pružili su medijski giganti CNN, BBC i *Al Jazeera*, kao i novinske agencije *Reuters* i *United Press International* (UPI). Posebno mjesto u analizi zauzima ruska *Pravda*, koja se u potpunosti stavila u Karadžićevu odbranu, objavljujući četiri analize u kojima se Haški sud naziva "kengurskim", a Karadžić opisuje kao "heroj" koji se borio protiv "terorista".

Američki mediji *Fox*, *Wall Street Journal*, *Washington Post*, ABC, CBS i *San Francisco Chronicle* su, također, objavili više tekstova o Karadžićevom suđenju. Zanimljivo je da se oni uglavnom bave navodnim Karadžićevim dogovorom o imunitetu sa američkim diplomatom Richardom Holbrookeom.

Holbrook je jedan od tvoraca Dejtonskog mirovnog sporazuma, potpisanog u decembru 1995. godine, kojim je zvanično okončan rat u BiH. Preminuo je u decembru 2010. godine.

China Daily i njemački *Der Spiegel* u svojim engleskim izdanjima objavili su zajedno 10 tekstova o suđenju Karadžiću.

Ukupno gledajući, pored dnevnih izvješća koja su se ticala događanja na samom suđenju, poput izlaganja uvodnih riječi Haškog tužilaštva i Karadžića i saslušanja svjedoka, u objavljenim tekstovima svjetskih medija vidimo veliki broj analiza o značaju međunarodne pravde u kojima je suđenje Karadžiću predstavljeno kao "konačni test za Haški sud", i istaknut značaj procesa za budućnost Balkana.

Bojkot suđenja

Od preko 160 objavljenih tekstova koje je BIRN analizirao, najveći broj objavljen je u oktobru 2009. godine, kada Tužilaštvo iznosi svoju uvodnu riječ, a Karadžić najavljuje bojkot suđenja, te u martu 2010. godine, kada je optuženi izlagao svoju uvodnu riječ.

Od ukupno 20 tekstova koje je *The New York Times* objavio u tom periodu, pet ih se odnosi na Karadžićevo nepojavljivanje u sudnici 27. oktobra 2009. godine, kada je glavni tužilac u tom predmetu Alan Tieger iznio uvodnu riječ Optužbe.

The New York Times uoči suđenja 2., 3., 5., 11. i 12. oktobra 2009. godine objavljuje tekstove u kojima se bavi Karadžićevim zahtjevima za dodatnim vremenom i njegovom nespremnošću za početak suđenja. Tekstovi su uglavnom kratki i daju bazične informacije, dok se kao sagovornici pojavljuju eksperti pravnici, a nerijetko i ljudi iz Karadžićevog tima Odbrane.

Tekst *The New York Timesa* o uvodnoj riječi Tužilaštva pod naslovom "Suđenje Karadžiću se nastavlja bez optuženog" započinje rečenicom: "Bila je to scena sada uobičajena na modernim suđenjima za ratne zločine: bivši ratni vođa, naviknut na apsolutnu moć, nastoji tokom suđenja da dominira dešavanjima." U komentaru od 26. oktobra se navodi: "Karadžić, koji se tereti za neke od najgorih zločina nakon Drugog svjetskog rata, još uvijek muči svoje žrtve (...) nakon toliko godina patnje, porodice hiljada koji su ubijeni zaslužuju šansu za pravdu."

Zanimljivo je da od ukupno 18 tekstova koje je objavio britanski *The Guardian* nijedan se ne odnosi na Karadžićev bojkot početka suđenja i imenovanje branioca Richarda Harveyja.

Riječ "bojkot" najčešće se nalazi u naslovima 161 teksta koji je BIRN analizirao. Medijske svjetske agencije za vijesti BBC, CNN i *Al Jazeera* tokom oktobra i početka novembra 2009. godine izvještavaju redovno o Karadžićevom nepojavljivanju na početku suđenja, pri tome zadržavajući visok nivo profesionalnih standarda. U njihovim tekstovima ne nedostaju informacije o uvodnoj riječi tužioca, citati iz sudnice, kao ni navodi iz optužnice.

China Daily i agencija *Reuters* u ovom periodu objavljuju nekoliko vijesti koje se odnose na odluke o postavljanju rezervnog branioca Richarda Harveyja i odlaganje suđenja do marta 2010. godine. Radi se, u osnovi, o profesionalnim i kratkim vijestima.

Za razliku od njih, njemački *Der Spiegel* i britanski *Sky*, kao i *United Press International*, te američki *Fox*, *CBS* i *The Wall Street Journal*, u svojim izvještajima tumače Karadžićevo traženje dodatnog vremena kao "zavlačenje Suda" i "vrijeđanje žrtava".

Der Spiegel 28. oktobra 2009. godine objavljuje tekst pod naslovom "Karadžić se igra sa čašću svojih žrtava", u kojem se navodi da Karadžić, "kao i Slobodan Milošević, nastoji ograničiti proces i ostvariti pritisak na Sud".

Slični navodi o Miloševiću zastupljeni su u izvještajima *United Press Internationala* i *The Wall Street Journala*, koji skoro i ne pišu o uvodnoj riječi tužioca, pri čemu naglašavaju značaj Karadžićevog "bojkota". *The Wall Street*

Journal 26. i 27. oktobra objavljuje tekst u kojem se navodi: "Haški sud će nastojati da izbjegne slično razvučen proces kao u slučaju Milošević". Između ostalog se kaže da "bivši vođa bosanskih Srba krade potez iz Miloševićevog udžbenika".

Krajem oktobra 2009. godine, *Sky News* objavljuje tekst pod naslovom "Bosanska zvjer' bojkotuje suđenje za genocid", u kojem se navodi da je Karadžić optužen "skupa sa svojim vojnim krvnikom Ratkom Mladićem za zločine u Sarajevu".

S druge strane, *Pravda* objavljuje komentar Hansa Vogela pod naslovom "Karadžić – žrtva NATO-ovog kengurskog haškog suda", koji predstavlja kritiku pisanja zapadnjačkih medija o početku sudskog procesa, istovremeno naglašavajući kako Karadžić ne može očekivati pošteno suđenje pred Haškim tribunalom.

"MKSJ je klasični kengurski sud. On je stvoren, finansiran i uposlen od NATO-a, što znači od državnika SAD-a i evropskih zemalja. Same države koje su uništile Jugoslaviju, i koje su samim tim odgovorne za rat i ubistva, stvorile su MKSJ, u cilju skrivanja svojih zločina i svaljivanja krivice na malu grupu bespomoćnih građana: uglavnom Srba i malo Hrvata", ističe Vogel 28. oktobra 2009. godine, ne obazirući se na uvodnu riječ tužioca u predmetu *Karadžić*.

Nakon imenovanja Karadžićevog branioca po službenoj dužnosti u novembru 2009. godine, te odgode suđenja do marta 2010., kako bi britanski advokat Richard Harvey imao vremena da se upozna sa slučajem, u svjetskim medijima vlada potpuno odsustvo vijesti o postupku.

Harveyjevo imenovanje za Karadžićevog branioca propratili su skoro svi mediji koji su ušli u ovu analizu. CNN, *Al Jazeera* i UPI u samim naslovima – "Sud nameće branioca", "UN-ov sud postavio Karadžiću branioca" te "Nakon postavljanja branioca suđenje odgođeno za mart 2010." – daju bazičnu informaciju o tome ko je imenovan za branioca optuženog, dok se u tekstovima pojašnjavaju uslovi koji su doveli do nametanja branioca.

U pauzi koja je uslijedila u suđenju, u međunarodnim medijima objavljeno je samo nekoliko tekstova o procesu. Oni se uglavnom odnose na podneske optuženog kojima je nastojao da ospori Harveyjevo postavljenje. *Al Jazeera* u tekstu pod naslovom "Odbijanje advokata" 4. decembra 2009. godine piše da Karadžić zahtijeva "balkanskog advokata".

The Wall Street Journal u tekstu objavljenom nakon odobravanja pauze, zamjera Haškom sudu "popustljivost ka optuženom" postavljajući pitanje "može li UN-ov sud spriječiti ratnog zločinca da pretvori tragediju u farsu". "Pitanje je da li se može spriječiti propadanje procesa ili, kao što je često bio slučaj pred ovim Sudom, da se on pretvori u farsu", navodi se u tom tekstu.

"Sveta" borba srpskog naroda

Vrijedno je naglasiti da je nekoliko medijskih svjetskih kuća imalo svoje dopisnike u Haagu u vrijeme izlaganja uvodnih riječi Optužbe i Odbrane, pa tako neki od tekstova objavljenih u oktobru 2009. i martu 2010. godine obiluju opisima same sudnice, kao i optuženog Karadžića.

BBC u tekstu o statusnoj konferenciji prije početka suđenja opisuje Karadžića kao "vitalnog", dok CNN u tekstu iz istog perioda navodi da je Karadžić bio "agresivan" dok je iznosio svoj zahtjev da mu se dodijeli više vremena za pripremu suđenja.

"Obučen u tamnoplavo odijelo i roza košulju, sa sijedom kosom počešljanom unazad kao u ratnim godinama, bivši psihijatar izgledao je opušteno i naglasio je više puta svoje poštovanje Sudu", stoji u tekstu *The Wall Street Journala* od 4. novembra 2009. godine, u kojem se govori o Karadžićevom zahtjevu za dodatnim vremenom.

Nakon četiri mjeseca zatišja tokom kojih se međunarodni mediji skoro nisu ni osvrnuli na Karadžića, veliku pažnju privukla je uvodna riječ optuženog 1. i 2. marta 2010. godine.

Britanski *The Guardian* i BBC su imali svoga izvještača u sudnici, te oni u svojim tekstovima detaljno prenose Karadžićevo uvodno izlaganje, upotpunjeno detaljima iz sudnice i opisima Karadžićevog stava i držanja.

U izvještaju *The Guardian*a od 2. marta preneseni su brojni citati iz Karadžićeve uvodne riječi. Autor teksta Ed Vulliamy se posebno osvrnuo na Karadžićevo insistiranje da su Markale "inscenirane". "U tamnom odijelu i bijeloj košulji, igrajući se lagodno naočalama i konstantno provlačeći ruke kroz gustu sijedu kosu, Karadžić je bio samouvjeren i borben", navodi autor. Iako tekst nije označen kao komentar, autor sebi dozvoljava da Karadžićevo uvodno izlaganje ocijeni kao "blebetanje".

The Guardian objavljuje 2. marta još jedan tekst, u kojem Vulliamy ističe: "Slušajući Karadžića kako opisuje svoj rat protiv bosanskih muslimana kao 'sveti', lako je misliti da je ispričao loš vic, ili da nastoji zbuniti suce." Agencija *Reuters* istog dana uvodnu riječ Karadžića, nešto blažim riječima, ocjenjuje kao "preopširnu".

U tekstu BBC-a od 1. marta Karadžić se opisuje kao "opušten i umjeren". U tom izvještaju Karadžić je više puta citiran, s posebnim naglaskom na njegove opservacije o navodnoj "insceniranosti" granatiranja pijace Markale. "Karadžić se smijao i šalio sa svojim pravnim timom, bacajući unazad glavu sa sijedom kosom", stoji u tekstu.

Barnaby Phillips, dopisnik *Al Jazeera* iz Haaga, izvještavajući o uvodnoj riječi optuženog opisao je Karadžića kao "nepomirljivog, ponosnog i povremeno sklonog sarkazmu". U periodu od 1. do 5. marta *Al Jazeera* je objavila tri teksta koji se tiču Karadžićevog uvodnog izlaganja, a svaki od kojih je iznimno profesionalno napisan. U njima se ne daju bilo kakvi epiteti, prenose se direktno Karadžićeve riječi i parafrazira suština njegovog izlaganja.

CNN objavljuje 3. marta komentar dopisnika Nica Robertsona, koji se prisjeća susreta s Karadžićem tokom ratnog perioda, te ocjenjuje da je optuženi tokom uvodnih riječi bio "uvjeren i nesklon pokajanju", kao i u toku rata. "Kada slušate Karadžićev opis situacije u Bosni tokom ovog perioda, teško je vjerovati da su bosanski Srbi etnički očistili ljude iz gradova", dodaje Robertson.

U potpuno drugu krajnost odlazi ruska *Pravda*, koja je 1. marta objavila tekst pod nazivom "Bin Laden je Bosanac, a Karadžić je u pritvoru". Tekst se u suštini bavi time da je navodno među stranim borcima na strani Armije

BiH bio i poznati terorist Osama bin Laden, te da je Karadžić ustvari "borac protiv terorizma".

"Dok Odbrana iznosi uvodnu riječ, vidimo nepravdu Međunarodnog suda – NATO-ovog instrumenta za otmicu, nelegalno pritvaranje i pranje NATO-ovih ratnih zločina. Na kraju krajeva, Karadžić se samo borio protiv terorizma. (...) Zašto Karadžiću nije dato vrijeme za pripremu, s obzirom da je Tužilaštvo dostavilo 415.000 stranica prije početka suđenja? Ko može čitati 2.766 stranica dnevno i adekvatno se pripremiti? Znajući sve ovo, slučaj je besmislen", stoji u izrazito pristrasnom tekstu *Pravde*.

Američki dnevnik *NYT*, *San Francisco Chronicle* i CBS, kao i novinska agencija *United Press International*, te *China Daily*, pružaju svojim čitaocima proširene vijesti u kojima se prenosi suština Karadžićevog izlaganja, kao i dijelovi iz optužnice.

Marlise Simons za *NYT* piše kako je Karadžić "miješao bombastičnost s tvrdnjama o nevinosti", posebno ističući stavove optuženog o Markalama, dok se u *CBS Newsu* 2. marta, u tekstu pod naslovom "Karadžić rekao da je Srebrenica mit", navodi da je optuženi "tokom sedam sati izlaganja dao srpski stav o dešavanjima u ratu".

"Njegovi navodi se direktno protive novinskim izvješćima i televizijskim snimcima, kao i presudama protiv političkih lidera i vojnih vođa bosanskih Srba koji već služe duge kazne za ratne zločine", zaključuje CBS.

Britanski *The Economist* uvodnu riječ Karadžića 4. marta 2010. godine dovedi u direktnu vezu s dnevopolitičkim dešavanjima, i hapšenjem u Londonu bivšeg člana Predsjedništva BiH Ejupa Ganića. "Karadžićevo izlaganje je udar iz prošlosti. Cilj bosanskih Srba je bio pravedan i svet, rekao je on. Nije bilo masakra u Srebrenici, niti opsade Sarajeva. Takvo vragolasto poricanje moglo bi se pustiti da nije hapšenja Ganića", piše *The Economist*.

Interes za iskaze svjedoka

Dokazni postupak Haškog tužilaštva, nakon mnogo iščekivanja i dvadeset mjeseci od Karadžićevog hapšenja u Beogradu, započeo je 13. aprila 2010. godine saslušanjem svjedoka Ahmeta Zulića.

Njegov iskaz, u manjoj ili većoj mjeri, objavili su brojni strani mediji, među kojima *The Guardian*, *NYT*, novinska agencija UPI, kao i CNN, *Al Jazeera* i *Sky News*.

Iskaz prvog svjedoka u dokaznom postupku Optužbe agencija UPI, kao i medijska kuća *Al Jazeera* prenose na vrlo profesionalan način, bez suvišnih detalja. U kratkim crtama se opisuje ono kroz šta je Zulić prošao tokom ratnog perioda i čitaocu se daju bazične informacije o optužnici protiv Karadžića i samom suđenju. Na sličan način se i CNN odnosi ka iskazu prvoga svjedoka.

S druge strane, *The Guardian*, BBC i *Sky News*, kao i *NYT* u svojim tekstovima, pored informacija o svjedočenju i suđenju, prenose atmosferu iz sudnice, opisuju Karadžića i svjedoka, kao i njihov međusobni odnos u sudnici, i daju ocjene samog iskaza.

The Guardian u tekstu pod naslovom "Na suđenju Karadžiću saslušan prvi svjedok", pored podataka o Zulićevom svjedočenju, navodi se da je Karadžić nosio "tamnosivo odijelo i kravatu", te da je "buljio u svjedoka preko naočala".

BBC je istog dana u opširnom tekstu naglasio kako su tokom unakrsnog ispitivanja Zulić i Karadžić imali nekoliko "napetih razmjena", dok je izvještač *Sky Newsa* Alex Rossi u izvještaj unio lične komentare i istakao kako "Haško tužilaštvo smatra da Zulićevo svjedočenje pokazuje brutalnost Karadžićeve kampanje tokom rata na Balkanu, dok su on i njegovi dželati nastojali stvoriti etnički čistu mini srpsku državu".

U tekstu NYT-a autorica Marlise Simons, unoseći u izvještaj lične stavove, opisuje Zulića kao čovjeka "slomljenog strašnim premlaćivanjima srpskih čuvara" koji tokom svjedočenja "nije mogao gledati u Karadžića".

Već drugi svjedok ispitan u dokaznom postupku Optužbe je mnogo manje praćen u svjetskim medijima, pa tako iskaz Sulejmana Crnčala nalazimo samo u izvještajima BBC-a i UPI-a. U oba slučaja radi se o veoma profesionalnim tekstovima, koji obiluju citatima svjedoka, a njegove riječi se povezuju s navodima iz optužnice.

U tekstu BBC-a pod naslovom "Karadžić pozvao da se napadaju muslimanske kuće", od 14. aprila 2010. godine, korektno se prenosi da je optuženi "ponudio saučešće Crnčalu zbog gubitka žene, ali je rekao svjedoku da će mu pokazati ko je kriv za to što se desilo".

Osim prva dva svjedoka, pažnju medija privukla su i svjedočenja bivšeg UN-ovog posmatrača u Sarajevu Richarda Molea i komandanta mirovnih snaga UN-a u BiH Michaela Rosea.

BBC je, između više svjedoka koji su govorili o opsadi Sarajeva, odabrao da u podužem tekstu prenese svjedočenje Richarda Molea. Pored činjenice da je Mole je bio prvi svjedok nakon ljetne sudske pauze u radu Tribunala, BBC je profesionalno prenio njegov iskaz, ali bez detalja iz unakrsnog ispitivanja od strane Karadžića.

S druge strane, svjedočenje britanskog generala Rosea je izazvalo veliko interesovanje u američkim medijima. Tekst autora Mikea Cordera pod naslovom "Karadžić se suočava sa starim protivnikom u sudnici" prenijeli su *Fox News*, *ABC News* i *Washington Post*.

Corderov tekst sadrži osnovu svjedočenja Rosea, za kojeg autor bez mnogo navedenih argumenata tvrdi da će biti "ključni svjedok koji će potvrditi da je Karadžić imao apsolutnu kontrolu nad snagama odgovornim za najteže masakre".

"Rose i Karadžić, koji su imali brojne sastanke tokom rata u BiH, jedva su gledali jedan drugoga tokom svjedočenja. Karadžić je napeto gledao u ekran dok je Rose ulazio u sudnicu, a Rose je posmatrao sudije", navodi Corder, koji dodaje da je Rose 2008. godine u jednom intervjuu za Karadžića rekao da je "teški lažov, paranoičan te da je sklon alkoholizmu".

Suđenje i dnevopolitičke teme

Tokom prve godine suđenja, u međunarodnim medijskim kućama objavljen je veći broj intervjuja i tekstova o postupku koji se protiv Karadžića vodi pred Međunarodnim krivičnim sudom za bivšu Jugoslaviju u kontekstu dnevopolitičkih tema.

CNN je objavio intervju s bivšim međunarodnim tužiocem Richardom Goldsteinom, koji je, govoreći o značaju suđenja Radovanu Karadžiću, taj postupak ocijenio "ključnim za trajni mir na Balkanu".

Peter Robinson, američki advokat koji radi u timu Odbrane Radovana Karadžića, u prvoj godini dana suđenja je medijskim kućama uvrštenim u ovu analizu dao dva intervjuja, u kojima je nastojao poboljšati imidž Karadžića u javnosti.

U razgovoru za *Al Jazeera* u decembru 2009. godine je rekao da "voli raditi s Karadžićem" i predstavio ga kao "noćnu pticu, jer radi do četiri ili pet ujutro", dok je *Reutersu* sedam mjeseci kasnije rekao da je Karadžić "vrlo inteligentan i vrlo brz".

"Mnogo radi i ima odličan smisao za humor, jako je ugodno provoditi vrijeme s njim. Smatram da bi u drugom kontekstu mogao biti jako uspješan u svakoj zemlji, u bilo kojem polju da odabere", izjavio je Robinson za *Reuters*.

Der Spiegel je u julu 2009. godine objavio intervju s Christophom Flüggeom, sudijom Tribunala koji se nije bavio samim procesom, već je uopšteno govorio o značaju međunarodne pravde i suđenjima kojima je cilj sprečavanje budućih ratnih zločina.

Pored nekoliko intervjuja, objavljeno je više komentara, među kojima i komentari Vadima Truhačeva u ruskoj *Pravdi* i Marka Preleca u *The Independentu*, koji su, iznoseći dijametralno suprotne stavove, pokazali koliko je suđenje Karadžiću kontroverzno.

Truhačev u komentaru pod naslovom "Karadžić: heroj ili zločinac?", objavljenom u septembru 2009., postavlja pitanje i daje odgovor na njega, nudeći čitaocima slavu Karadžićevih dostignuća, i naziva ga "poetom, pravednikom i borcem za jednakost Srba".

S druge strane Prelec, stručnjak Međunarodne krizne grupe (ICG), u komentaru objavljenom u aprilu naredne godine, navodi kako "nema sumnje da Karadžić i traženi Mladić snose najveću odgovornost za ubistva desetina hiljada, terorisanje i protjerivanje preko milion Bošnjaka i Hrvata tokom rata u BiH".

San Francisco Chronicle je u novembru 2009. godine objavio komentar Jamie Rowen, stručnjaka za pravo Univerziteta Berkeley (SAD), koja izražava nezadovoljstvo Karadžićevom "taktikom odugovlačenja".

Značajan momenat u toku prve godine suđenja Karadžiću svakako je bio pronalazak dokaznog materijala u stanu tadašnjeg bjegunca, a sada već pritvorenika, Ratka Mladića u decembru 2008. i februaru 2010. godine, o čemu su pisali *Der Spiegel* i *The Economist*, kao i *Reuters*, čiji je izvještaj prenio i *The New York Times*.

Marlise Simmons u tekstu koji su objavili *Reuters* i *The New York Times* ističe da 18 svesaka i ratnih dnevnika Ratka Mladića sadrže "najznačajniji dokaz da je postojala koordinacija rukovodstva Vojske Republike Srpske i Srbije", te naglašava kako će se ti dokazi "bitno odraziti" na suđenje Karadžiću. U *Der Spiegelu* Renate Flottau tvrdi kako "dnevници ne ostavljaju sumnju u to da je Mladić sklopio sporazum s Miloševićem".

Zanimljivo je spomenuti pisanje britanskih medija o hapšenju Ejupa Ganića u Londonu, i njegovom boravku u toj zemlji, sve do donošenja odluke ta-mošnjeg suda o odbijanju izručenja Srbiji. Ganić je uhapšen 1. marta 2010. godine, na dan kada je Karadžić počeo iznošenje svoje uvodne riječi, pa su neki mediji povezali ta dva događaja. *The Independent* je tako u jednom od svojih tekstova, uz komentar Sanele Jenkins u kojem ona pruža svoju "po-dršku Bosancu", opisao Karadžića kao negativca, a Ganića kao žrtvu.

Američke medijske kuće su posvetile dosta prostora navodnom sporazumu o imunitetu od krivičnog gonjenja koji je Karadžić, kako tvrdi, sklopio sa američkim diplomatom Richardom Holbrookeom. Karadžić se prije početka suđenja često pozivao na ovaj sporazum, kojim mu je, kako tvrdi, obećano da neće biti krivično gonjen ako se skloni iz javnog života.

The New York Times i *The Herald Tribune*, pišući o navodnom sporazumu, na više mjesta naglašavaju kako je Holbrooke neko vrijeme bio "posebni izaslanik administracije američkog predsjednika Baracka Obame", dok se samom suđenju Karadžiću daje malo prostora.

Pretno vijeće je još u julu 2009. godine odbacilo Karadžićev prigovor na nadležnost Tribunala na bazi navodnog sporazuma o imunitetu, zaključivši da takav sporazum, čak i da postoji, nije obavezujući za Tribunal pošto nisu pruženi nikakvi dokazi da je Vijeće sigurnosti UN-a imalo bilo kakve veze s tim.

Britanski *The Guardian* i njemački *Der Spiegel* u izvještaju o presudi sedmorici bivših oficira VRS-a za genocid u Srebrenici u julu 1995. godine, spominju Karadžića. Dok *Der Spiegel* opisuje Karadžića kao "arhitektu zločina", dok *The Guardian* ističe kako presuda za Srebrenicu "čini nepojmljivim to da vođa bosanskih Srba može izbjeći istu sudbinu".

Konačno, jako zanimljivu poveznicu je napravio *San Francisco Chronicle* u tekstu od 6. marta 2010. godine pod naslovom "Nova prijetnja Bosni: Ne bombe, već referendum". Taj izvještaj povezuje Karadžićevo uvodno izlaganje na suđenju, u kojem je govorio o "pravednoj borbi za srpski narod", sa nastojanjima trenutnog predsjednika Republike Srpske Milorada Dodika da ostvari referendum o otcjepljenju Republike Srpske od BiH.

Zaključak

Najveći dio od ukupno 161 teksta, koliko su ih objavila 23 medija i koji su bili predmet ove analize, publikovali su dnevni listovi *The New York Times* i *The Guardian*. Usko su ih pratili CNN, BBC i *Al Jazeera*, koji su izvještavali prilično često i profesionalno o toku suđenja.

Dominantna tema većine tekstova na početku suđenja je bio bojkot optuženog i nametanje branioca Richarda Harveyja. Ta situacija je, kao i samo suđenje, u velikom broju analiziranih tekstova predstavljena kao neka vrsta "konačnog ispita" Međunarodnog krivičnog suda za bivšu Jugoslaviju.

U izvještajima, kako smo pokazali, povremeno su se pokazivale blage forme pristrasnosti, pojedini tekstovi su "obojeni" ličnim stavovima koji ne pomažu čitaocu da, na ispravan način, samostalno zaključuje o prezentiranim činjenicama.

Osjetan je nedostatak kontinuiranog praćenje suđenja, iako su ključne informacije, posebno na početku suđenja i u momentu iznošenja uvodnih riječi, prenesene javnosti. U izvještajima o početku suđenja, odnosno uvodnim riječima strana u postupku, osim Tužilaštvu veliki prostor je dat i Karadžićevoj Odbrani.

Ukoliko se uzme u obzir da je u toku prve godine suđenja, između uvodnih riječi Optužbe i Odbrane, bila pauza od oko četiri mjeseca, onda je i manji broj izvještaja u tome periodu razumljiv. Ipak, sporadično praćenje tek pojedinih iskaza "interesantnih" svjedoka i nedostatak interesa za dokaze koji se prezentiraju u sudnici će na kraju najviše odraziti na sposobnost čitalaca da pravilno shvate suđenje i donesu adekvatne zaključke.

Analiza je pokazala da je, nažalost, interes medija po završetku iznošenja uvodnih riječi strana u postupku i iskaza prvih svjedoka u dokaznom postupku Optužbe naglo opao. Skoro euforično najavljivanje suđenja s vremenom je preraslo u sporadično izvještavanje o "interesantnim svjedocima".

Na kraju, treba spomenuti i to da su politički uticaji vidljivi kroz pisanje nekih medija, čime se možda može objasniti interes američkih medijskih kuća za navodni sporazum s Holbrookeom, te izrazito pristrasno izvještavanje ruske *Pravde*.

INTERVJU SA RADOVANOM KARADŽIĆEM

Motor za ostvarivanje istine

Bivši predsjednik Republike Srpske, sadašnji optuženi za ratne zločine koji se nalazi u pritvorskoj jedinici Haškog tribunala, kaže da je njegovo suđenje "motor za ostvarivanje istine" i ako bude pošteno, pa mogne iznijeti istinu, to će biti korak ka pomirenju u BiH.

Radovan Karadžić u intervjuu za *BIRN – Justice Report* govori o haškom bjeguncu Ratku Mladiću, neprihvatanju presuda što su ih američki sudovi donijeli između 1996. i 2005. godine a kojima je proglašen krivim za zločin protiv civila i koje ga obavezuju da žrtvama isplati naknadu.

Karadžiću se pred Međunarodnim krivičnim sudom za bivšu Jugoslaviju (MKSJ/ICTY) u Haagu sudi za genocid, zločine protiv čovječnosti i kršenje zakona i običaja ratovanja u periodu od 1992. do 1995. godine.

Suđenje Karadžiću u Haškom tribunalu započelo je prije nešto više od godinu dana i u toku je izvođenje dokaza Tužilaštva. Uhapšen je u julu 2008. u Beogradu, nakon što je više od deset godina bio u bjekstvu.

JR: Imate li dovoljno vremena da se pripremite za ispitivanje svjedoka, budući da od Sudskog vijeća često tražite dodatno vrijeme?

Zahvalan sam Sudskom vijeću, koje mi je dodijelilo mjesec dana kako bih proučio materijal koji smo nedavno primili. Pravednost mog suđenja je bila umanjena zbog nedostatka vremena koje sam imao kako bih pregledao dva miliona stranica materijala koje mi je dostavilo Tužilaštvo.

Neizbalansiranošću između vremena za pripremu i resursa kojima raspolaze Tužilaštvo i vremena i resursa koji su dodijeljeni Odbrani jeste ogromna. Što se tiče vremena koje koristim za unakrsno ispitivanje svjedoka, izvinjavam se sudijama zato što moraju slušati jednog amatera, iako su oni očekivali da čuju "veliki orkestar", ali dajem sve od sebe kako bi se došlo do istine o onom što se desilo u Bosni, tako da forma malo trpi.

JR: Da li ste zadovoljni kapacitetima koji vam stoje na raspolaganju, kao što su istražitelji, pravni asistenti i slično?

Cijenim da su resursi koji su obezbijeđeni mojoj Odbrani oko deset posto od onoga čime u mom slučaju raspolaze Tužilaštvo. Kako bih mogao biti zadovoljan takvim uslovima? Ipak, zahvalan sam mnogim profesorima i

studentima prava koji su volontirali radeći na mom slučaju *pro bono* i bez čije pomoći ne bih preživio. Mnogo prijatelja je također na *pro bono* osnovi pomagalo mojim istražiteljima na Balkanu.

JR: Tokom unakrsnog ispitivanja često izlazite van okvira direktnog ispitivanja. Šta vam je cilj?

Dokazujem svoj slučaj kroz svjedočenje svjedoka Tužilaštva. Pravila ovo eksplicitno dozvoljavaju s obzirom da bi bilo rasipnički i neumjesno zahtijevati od svjedoka da se ponovo vrate za vrijeme izvođenja moje odbrane.

JR: Smatrate li da će dokazi koji su nedavno nađeni u stanovima u Beogradu biti važni u daljnjem toku suđenja?

Prerano je da bi se to moglo reći, mi još uvijek proučavamo materijal. Ipak, naše preliminarne analize pokazuju da ima mnogo interesantnih dokumenata među onima koji su oduzeti.

JR: Neposredno prije suđenja, često ste spominjali sporazum s Richardom Holbrookeom. U posljednje vrijeme više ga ne spominjete. Da li ste promijenili način vaše odbrane ili ćete to ponovo pokrenuti za vrijeme predstavljanja vaših dokaza?

Uopšte nisam napustio svoje insistiranje da mi je ambasador Holbrooke garantovao da neću biti procesuiran. Sudsko vijeće je presudilo da je ovo značajno za slučaj, i za vrijeme izvođenja moje odbrane mogu ih pitati da pozovu gospodina Holbrookea i neke od njegovih nadređenih, kako bi dali svoje verzije ovih događaja. Ovo je veliki slučaj o jednom velikom događaju i mnoge istaknute ličnosti se moraju pojaviti i svjedočiti, kako bi mogli zatvoriti ove stranice istorije.

JR: Veoma rijetko vas posjećuje porodica. Da li imaju finansijske poteškoće i primaju li pomoć od Vlade Republike Srpske?

Moja porodica ne prima finansijsku pomoć od Republike Srpske. Nisu često dolazili u Haag jer je to skupo.

JR: Mislite li da bi u skorijem periodu mogao biti uhapšen Ratko Mladić i kako komentarišete njegov dugogodišnji bijeg?

Ne znam gdje je Mladić, tako da ne mogu znati da li će biti uhapšen. Pretpostavljam da on to radi drugačije od mene, da je oprezniji i da manje riskira nego ja.

JR: Smatrate li da može doći do spajanja vaše i optužnice protiv Ratka Mladića, tako da bi u slučaju njegovog hapšenja suđenja mogla biti povezana?

Čini se da je moj proces previše odmakao da bi mogao biti spojen sa Mladićevim suđenjem, ako on bude uhapšen.

JR: Često govorite o istini i pomirenju između naroda. Ipak, mnogi smatraju da se ne biste toliko vremena skrivali od Tribunala da su

vam to bili motivi. Kakav je vaš komentar?

Bio sam spreman da 1997. godine dođem u Haag, ali sam vidio da Tužilaštvo nema namjeru pošteno istražiti moj slučaj, i procijenio sam da ne bih imao pošteno suđenje. Moje suđenje sada je motor za ostvarivanje istine, i ako mogu imati pošteno suđenje i iznijeti istinu, to će biti korak ka pomirenju. Ne vidim kako može doći do pomirenja ako muslimani nas optužuju za djela koja nismo mi počinili. S druge strane, niko se ne bavi srpskim žrtvama i masovnim stradanjima kao da takvi slučajevi nisu ni postojali.

Retorika je ista, kao da nismo zaključili mir. Ali, pravo pitanje u vezi sa istinom i pomirenjem jeste sljedeće: Zašto smo ratovali? Zbog čega smo ratovali? Muslimanski političari i dalje ponižavaju vlastite žrtve i njihove porodice odajući im počast kao "braniteljima Bosne". Od koga su branili Bosnu? Lisabonska ili dejtonska Bosna, kakva je i danas, nikada nije bila sporna za Srbe.

To je bio naš minimum, donja linija ako napustimo Jugoslaviju, i to smo dobili kao prijedlog Evropske unije, i konačno u Daytonu. S naše tačke gledišta, naša borba nije bila uzaludna, iako je bilo moguće da se rat izbjegne. S tačke gledišta "branilaca Bosne", sve je to bilo potpuno uzaludno, nepotrebno i zločinački do najvećih razmjera. Umjesto što okrivljuju Srbe, kreatori naše tragedije, makar oni iz Bosne i Hercegovine, trebali bi objasniti porodicama žrtava zašto su njihovi najmiliji umrli, jer ono što sad imamo mogli smo imati i bez žrtava.

To je suština istine, i nakon toga pomirenje će biti moguće, posebno zbog toga što su Srbi i muslimani najsličniji narodi među Južnim Slovenima, možda neko ne želi da čuje da je to isti narod, ali ja vjerujem u to.

JR: U periodu od 1996. do 2005. godine, američki sudovi su donijeli nekoliko presuda kojima ste proglašeni krivim za zločine protiv civila i bilo je nekoliko pokušaja da se započnu procesi za naknadu štete. Kako to komentarišete i smatrate li da bi moglo biti još takvih procesa s obzirom na vašu ratnu poziciju?

Ne prihvatam te presude zato što nisu plod suđenja u pravnoj nadležnosti u kojoj sam i ja mogao učestvovati u procesu. To su građanski sporovi i nikakav zaključak o mojoj odgovornosti nije mogao biti donesen. Nemam novca, tako da su ti procesi samo gubljenje vremena.

Inetrevju je objavljen 20.12. 2010. godine, a uradio ga je Denis Džidić novinar BIRN – Justice Reporta.

ŽIVOT RADOVANA KARADŽIĆA

Radovan Karadžić rođen je 19. juna 1945. godine u selu Petnica, općina Šavnik, u Crnoj Gori gdje je završio osnovnu školu. U Sarajevu (BiH) završava medicinsku školu i fakultet, te specijalizira neuropsihijatriju.

Dugi niz godina radio je u sarajevskim bolnicama i klinikama, a jedno vrijeme i u Beogradu. Sredinom osamdesetih proveo je 11 mjeseci u pritvoru zbog optužbe da je pronevjerio državni novac, nakon čega je pušten zbog nedostatka dokaza. Potom je osuđen na tri godine zatvora za pronevjeru i prevaru, ali kaznu nije odslužio.

Krajem osamdesetih u Sarajevu se intenzivnije posvećuje politici, te 1990. godine učestvuje u osnivanju Srpske demokratske stranke (SDS), čiji je i prvi predsjednik. Ova stranka je, zajedno sa Strankom demokratske akcije (SDA), te Hrvatskom demokratskom zajednicom (HDZ), pobijedila na prvim višestranačkim izborima u BiH, održanim u novembru 1990. godine. Radovan Karadžić je u svjetskoj i domaćoj javnosti ostao poznat po govoru koji je u oktobru 1991. godine održao pred Parlamentom u BiH, najavljujući već tada ono što će se u ovoj zemlji dešavati naredne četiri godine:

“Nemojte misliti da nećete odvesti Bosnu i Hercegovinu u pakao, a muslimanski narod možda u nestanak, jer se muslimanski narod ne može odbraniti ako bude rat ovdje.”

Nakon proglašenja nezavisne Republike srpskog naroda u BiH (koja će se kasnije zvati Republika Srpska) 9. januara 1992. godine, Karadžić postaje njen prvi predsjednik, dok su s njim u Predsjedništvu i drugi članovi.

Od 17. decembra 1992. do 19. jula 1996. godine, kada je dao ostavku, Karadžić je bio isključivi predsjednik Republike Srpske, te u tome svojstvu i vrhovni komandant oružanih snaga (Vojske Republike Srpske, VRS).

Prvu optužnicu protiv lidera bosanskih Srba Haško tužilaštvo podiglo je u julu 1995., a ona je u novembru iste godine proširena, te je uključivala i optužbe za genocid u Srebrenici. Nakon toga, u aprilu 2000. godine, tužiteljica Carla Del Ponte ove dvije optužnice, koje su ukupno imale 36 tačaka, spaja u jednu, koja ima 11 tačaka.

Karadžić se iz javnog i političkog života povukao 1996. godine, a nedugo nakon toga za njim je raspisana međunarodna potjernica. Uhapšen je u Srbiji 21. jula 2008. godine, gdje je pod imenom Dragan Dabić radio kao doktor alternativne medicine.

Posljednje izmjene na optužnici bivšeg predsjednika RS-a, Tužilaštvo u Haagu napravilo je 22. septembra 2008. godine, kada ga je, između ostalog, optužilo za genocid počinjen u Srebrenici i još 10 bosanskohercegovačkih općina.

Osim toga, optužen je za zločine počinjene u 27 općina u BiH, kao i za teror i ubistva civila u opkoljenom Sarajevu. "Od oktobra 1991. do novembra 1995. godine Radovan Karadžić je

učestvovao u sveobuhvatnom udruženom zločinačkom poduhvatu s ciljem stalnog iseljenja Bošnjaka i Hrvata sa teritorija BiH", stoji u optužnici.

Tužilaštvo u Haagu smatra da je Karadžić kroz svoje de facto vlasti "znao ili imao razloga da zna" da su snage bosanskih Srba pod njegovim rukovodstvom i kontrolom činile krivična djela, a nije preduzeo neophodne i razumne mjere da takva djela spriječi ili da kazni njihove počinioce.

Radovan Karadžić se bavio i pisanjem, pa je u periodu od 1990. do 2005. godine objavio pet zbirki pjesama, te jedan roman.